

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ФОЛЬКЛОРИСТИКИ**

**ФОЛЬКЛОРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕТНОГРАФІЧНОЇ КОМІСІЇ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА:
ТЯГЛІСТЬ НАУКОВОЇ ТРАДИЦІЇ**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки 4 курсу бакалаврату
освітньої програми
«Фольклористика, українська мова
і література та іноземна мова»
спеціальність – 035 «Філологія»
Дарії Олександрівни ГАРНАГИ
Науковий керівник –
канд. філол. н., доц. **Оксана ОВЕРЧУК**

«Допущено до захисту»

Протокол засідання

кафедри фольклористики

№ ___ від « ___ » _____ 2024 року

завідувачка кафедри _____ (підпис)

д.філол.н., проф. **Олеся НАУМОВСЬКА**

КИЇВ – 2024

Анотація

Кваліфікаційна робота ОС «бакалавр» «Фольклористична діяльність етнографічної комісії Наукового товариства імені Шевченка: тяглість наукової традиції» присвячена аналізу наукової діяльності Етнографічної комісії НТШ від дня заснування до наших днів.

У роботі опрацьовано значний масив наукових джерел, що дозволило осмислити внесок комісії у розвиток етнографічних досліджень. Актуальність дослідження полягає у необхідності розкриття історичної ролі Етнографічної комісії НТШу формуванні української фольклористичної науки.

Об'єктом дослідження є фольклористична діяльність Етнографічної комісії НТШ в діяхронії, предметом – наукові стратегії польової та теоретичної фольклористики наукової інституції. Метою дослідження є характеристика наукової діяльності Комісії від її заснування до сучасності та визначення впливу цього осередку на розвиток української фольклористики та етнографії. У роботі здійснено аналіз наукових джерел, результатів різноаспектної діяльності комісії у періоди 1898–1940 та 1991–2024 рр., а також схарактеризовано комплекс методологічних підходів до вивчення фольклорних явищ членами Комісії. Для успішного досягнення поставлених завдань та мети, в першому історіографічному розділі опрацьовано масив наукової літератури, присвяченої діяльності ЕК НТШ та сучасної КФ НТШ. У другому розділі проаналізована експедиційна, видавнича та міжнародна діяльність Етнографічної комісії протягом 1898-1940 років. У цей період члени Комісії активно фіксували, систематизували та публікували матеріали з народознавства, фольклору та етнографії, що стало важливим внеском у збереження та популяризацію української культурної спадщини. У третьому розділі на основі протоколів засідань та публікацій членів наукового осередку проведено аналіз дослідницької та просвітницької роботи Комісії фольклористики НТШ. Відзначено, що в цей період Комісія продовжує традиції своїх попередників, активно залучаючи сучасні методи фольклористичних досліджень, здійснює наукові проекти та видання. Сучасний науковий чин членів Комісії фольклористики НТШ визначає стратегії фольклористичної думки вітчизняної науки про народну творчість.

Abstract

Bachelor's Thesis "Folkloristic Activities of the Ethnographic Commission of the Shevchenko Scientific Society: Continuity of the Scientific Tradition" is dedicated to the analysis of the scientific activities of the Ethnographic Commission of the Shevchenko Scientific Society from its foundation to the present day. The work processes a significant array of scientific sources, allowing for an understanding of the commission's contribution to the development of ethnographic research. The relevance of the study lies in the need to uncover the historical role of the Ethnographic Commission in shaping Ukrainian folkloristic science. The object of the study is the folkloristic activities of the Ethnographic Commission of the Shevchenko Scientific Society over time, while the subject is the scientific strategies of field and theoretical folklore studies by this scientific institution.

The purpose of the study is to characterize the scientific activities of the Commission from its founding to the present and to determine the impact of this center on the development of Ukrainian folklore and ethnography. The work includes an analysis of scientific sources, the results of various activities of the commission in the periods 1898–1940 and 1991–2024, and a characterization of the methodological approaches used by the Commission's members in studying folkloric phenomena.

To successfully achieve the set goals and objectives, the first historiographical section processes a body of scientific literature dedicated to the activities of the Ethnographic Commission of the Shevchenko Scientific Society and the contemporary Folklore Commission of the Shevchenko Scientific Society. The second section analyzes the expeditionary, publishing, and international activities of the Ethnographic Commission during 1898-1940. During this period, the Commission's members actively recorded, systematized, and published materials on ethnography, folklore, and ethnology, making a significant contribution to the preservation and popularization of Ukrainian cultural heritage. In the third section, based on meeting protocols and publications by the scientific community's members, the research and educational work of the Folklore Commission of the Shevchenko Scientific Society is analyzed. It is noted that during this period, the Commission continues the traditions of its predecessors, actively employing modern methods of folkloristic research, conducting scientific projects, and publishing works. The contemporary scientific efforts of the members of the Folklore Commission of the Shevchenko Scientific Society define the strategies of folkloristic thought in the national science of folk creativity.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. НАУКОВИЙ ЧИН ЕТНОГРАФІЧНОЇ КОМІСІЇ НТШ: ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	9
РОЗДІЛ II. ВЕКТОРИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЕТНОГРАФІЧНОЇ КОМІСІЇ НТШ	17
2.1. Експедиційна робота Етнографічної комісії НТШ.....	20
2.2. Видавнича активність Етнографічної комісії НТШ.....	26
2.3. Наукові здобутки Етнографічної комісії в контексті європейської гуманітаристики.....	29
РОЗДІЛ III. КОМІСІЯ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ НТШ У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ (1991-2024): ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	33
3.1. Експедиційна та дослідницька діяльність членів Комісії фольклористики.....	34
3.2. Просвітницький рух членів Комісії фольклористики на сучасному етапі.....	42
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52

ВСТУП

Актуальність роботи. Поступ сучасної фольклористики на новому етапі, вільному від застарілих ідеологічних нашарувань, неможливий без об'єктивного аналізу методологічних основ, теоретичних принципів і практичних досягнень попередників. Після закриття у 1876 році Південно-західного відділу Російського географічного товариства – потужного осередку народознавчої роботи на теренах Наддніпрянської України – центр піднесення національної свідомості остаточно перемістився в Галичину. Такі політичні обставини зумовили появу нового явища у вітчизняній науковій історії кінця XIX початку XX ст. – Літературного товариства ім. Шевченка, що з 1892 року реорганізувалося у Наукове Товариство ім. Т. Шевченка (НТШ). У 2023 році НТШ відзначило 150-річчя від дня заснування. Нині ця наукова інституція продовжує традиції, які започаткувало в позаминулому столітті НТШ.

Навколо Товариства об'єдналися учені та спеціалісти з різних галузей для творення української науки та культури. В умовах бездержавності НТШ, як високоорганізована наукова структура, зуміло піднести наукові знання про український етнос на рівень світових стандартів. У своєму статуті від 1904 року члени Товариства задекларували «плекати та розвивати в українсько-руській мові науку без прямого дидактичного призначення» [Статут НТШ, 1904, С.1]

НТШ складалося з трьох секцій – Математично-природничо-медичної, Історико-філософської та Філологічної. Для нашого дослідження особливу цікавість викликає діяльність останньої, що об'єднала визначних істориків, філологів, етнологів та фольклористів. Одним із найпродуктивніших підрозділів при Товаристві стала Етнографічна комісія – центр української етнографії та фольклористики у кінці XIX – початку XX століть. Згідно з протоколом засідання Історико-філософської та Філологічної секцій від 25 травня 1898 року, було обрано керівний склад новоствореної Етнографічної комісії: І. Франко – голова комісії, Хв. Вовк – заступник голови, В. Гнатюк – секретар [Записки НТШ, 1898, С.229]. Отже, 1898 рік можемо вважати роком створення у складі НТШ Етнографічної комісії.

Робота цієї комісії згодом була високо оцінена науковцями різних епох, зокрема безпосередніми сучасниками та членами НТШ О. Барвінським, В. Гнатюком, М. Грушевським, Д. Дорошенко, К. Студинським та ін; науковцями української діаспори (Л. Винар, Ю. Герич, В. Дорошенко, Б. Кравців, Б. Купницький, Я. Падох); ученими сучасної України (М. Глушко, Я. Грицак, Р. Кирчів, І. Коваль-Фучило, Р. Конта, Р. Кучер, Т. Гонтар, О. Сапеляк, Г. Сокіл).

Дослідники наукової діяльності НТШ Я. Грицак та О. Романів виокремили п'ять основних етапів розвитку Наукового товариства [Романів, Грицак, 1990, с.70]:

1. НТШ у період 1873–1892 років: заснування та функціонування як Літературного товариства ім. Шевченка у Львові.

2. НТШ у період 1892–1913 років: трансформація Товариства на наукову інституцію, що активно сприяла різновекторному розвитку науки українською мовою.

3. НТШ у період 1914–1940 років: занепад наукової та видавничої діяльності через суспільно-політичні обставини, зокрема Першу та Другу світові війни, та вимушену ліквідацію у 1940 році.

4. НТШ у період 1947–1989 років: відродження й розвиток української науки закордоном. Спершу, у 1947 році відновлення роботи в Німеччині, згодом у США, Канаді, Австралії. З 1951 року головний офіс Товариства було переміщено до Франції.

5. НТШ від 1989 року до сьогодні: відновлення НТШ в Україні. Завдяки ініціативам науковців і громадських діячів 21 жовтня 1989 року НТШ було відновлено у Львові.

За два роки до відновлення незалежності України, у Львові було поновлено роботу Наукового Товариства ім. Шевченка, рішенням установчих зборів від 21 жовтня 1989 року. Значні зусилля для відродження наукового центру Галичини доклали представники різних наукових інституцій, такі як О. Романів, Р. Кучер, О. Купчинський, Я. Грицак, Є. Гладисhevський, Л. Крушельницька, Я. Підстригач та інші. На цій знаковій події також були присутні нащадки фундаторів наукової думки в Товаристві – професор М. Колесса, доктор філологічних наук С. Щурат, доктор геологічних наук С. Пастернак та доктор філологічних наук Ю. Редько.

Першим головою відновленого Товариства був обраний О. Романів – член-кореспондент НАН України, згодом О. Купчинський – доктор історичних наук, а з 2014 року до сьогодні Товариство очолює Р. Кушнір – академік НАН України. Протягом 35-річної діяльності відновлене Наукове товариство набуло рис загальноукраїнської академії з центром у Львові та 15-а територіальними осередками в інших містах України, зокрема у Вінниці, Луцьку, Дніпрі, Дрогобичі, Ужгороді, Івано-Франківську, Києві, Кропивницькому, Коломиї, Косові, Одесі, Рівному, Сумах, Тернополі, Харкові, Черкасах та Чернівцях.

Найбільш продуктивною сферою діяльності сучасного Наукового Товариства в Україні є видавнича справа. Дійсні члени Товариства віддали чин своїм попередникам з ХІХ століття, відновивши видавництво томів престижного українознавчого збірника та головного серійного друкованого органу Товариства – «Записок НТШ», за редакцією наукового секретаря О. Купчинського. Для висвітлення досягнень у сфері точних наук було створено окреме видання під назвою «Праці НТШ», де на сторінках збірника викладаються дослідження з галузі медичних, хімічних та економічних наук. Інформативним для нашого дослідження є періодичне видання «Вісті НТШ», у якому часто містяться статті та дослідження народознавчого, етнографічного та фольклористичного характеру.

У своїй структурі сучасне Наукове товариство поділяється на 6 секцій: фізико-математичну, природознавства і медицини, історично-філософську, філологічну, секцію етнографії та фольклористики. На базі останньої функціонує дві комісії: Етнографічна та Комісія фольклористики, що продовжують свою діяльність у сучасних умовах, зберігаючи та розвиваючи традиції, закладені науковцями ще наприкінці ХІХ століття.

Мета роботи – охарактеризувати наукову діяльність Етнографічної комісії НТШ від моменту її створення до наших днів, показати тяглість наукової традиції.

Об'єктом роботи є фольклористична діяльність Етнографічної комісії НТШ у період із 1898-1940 років, Комісії фольклористики у ХХІ ст., оприятвлені в публікаціях членів науково-дослідницької інституції.

Предметом дослідження є наукові стратегії польової та теоретичної фольклористики, актуалізовані членами Етнографічної комісії, зокрема сучасної генерації вчених у складі Етнографічної комісії та новоствореної Комісії фольклористики НТШ.

Мета роботи актуалізується в таких завданнях:

- опрацювати наукові джерела, предметом осмислення яких є діяльність Етнографічної комісії НТШ;
- дослідити різноаспектну діяльність Етнографічної комісії НТШ у період 1898–1940 рр.;
- проаналізувати напрями наукової діяльності Комісії фольклористики НТШ у незалежній Україні (1991–2024).

Наукова новизна роботи – здійснено спробу проаналізувати наукову діяльність Етнографічної комісії з моменту її заснування до наших днів, показано, як сучасні фольклористи й етнологи проводять свої дослідження на основі напрацювань попередників – членів Етнографічної комісії.

Для досягнення мети дослідження застосовано історичний метод, використані також описовий та аналітичний методи.

Структуру бакалаврської роботи складається із вступу, 3-х розділів, висновків та список використаних джерел. Загальний обсяг сторінок

РОЗДІЛ 1. НАУКОВИЙ ЧИН ЕТНОГРАФІЧНОЇ КОМІСІЇ НТШ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Здобутки Наукового товариства ім. Шевченка та Етнографічної комісії вже не одне десятиліття переосмислюються та висвітлюються у наукових джерелах. У своїх працях науковці різних поколінь наголошували на винятковому впливі Наукового товариства ім. Шевченка та Етнографічної комісії на подальший розвиток української етнографічної та фольклористичної науки з кінця ХІХ – до наших днів. Праці, що присвячені поданому питанню, можна поділити на три основні категорії: ті, що були створені на початку ХХ століття, у тому числі праці вчених, які мали безпосередній стосунок до діяльності НТШ у Львові; дослідження науковців діаспори та праці, що з'явилися з відновленням Товариства в Україні.

Перш за все, головними матеріалами для дослідження наукової роботи Товариства та Етнографічної комісії є «Хроніка НТШ» – бюлетень, у якому публікувалися звіти й матеріали з діяльності Товариства, що містить інформацію історіографічного характеру щодо функціонування різних секцій та комісій Товариства, зокрема й Етнографічної. На сторінках «Хронік» розміщено безліч протоколів, що дають розуміння про структуру, формати засідань та фінансування комісії. Зокрема, в одному з перших випусків «Хронік НТШ» детальну історію заснування та роботи НТШ розкрив М. Грушевський, де з перших вуст ми дізнаємося про процес трансформації з літературного у наукове товариство. [Грушевський, 1929, с. 3–19]

У 1892 році в журналі «Kurjer Lwowski» була опублікована стаття І. Франка, який згодом, у 1898 році, очолив Етнографічну комісію НТШ. У публікації вчений докладно описує хід останніх зборів, на яких було вирішено реформувати у Наукове товариство ім. Шевченка, а саме прийняттям нового статуту, та описав вектор розвитку Товариства на найближче майбутнє: «Згідно з новоприйнятим статутом, метою є плекання і розвиток навчання рідною мовою, плекання мистецтва, збирання і збереження всіх сувенірів, старожитностей і наукових речей Руси-України. Засобом для цього будуть: наукові дослідження з руської та слов'янської філології, з історії

русько-української літератури і мистецтва, з історії та археології України-Руси, а також з філософських, політичних, економічних і правових наук, математики, природничих наук і мед. лекції, дисертації та наукові дискусії; з'їзди вчених, письменників і художників; видання наукових «Записок» товариства» та інших наукових праць». [Франко, 1892, с.3.]

Однією з перших праць, присвячених розвитку Товариства, є доповідь О. Барвінського – українського історика, засновника кафедри української історії у Львівському університеті, «Про заснування і дотеперішній розвиток товариства ім. Шевченка у Львові», що була розміщена на сторінках першого тому «Записок НТШ», де науковець теж розкрив передумови створення Наукового товариства, а саме утворення першопочаткової організації – Літературного товариства ім. Шевченка, зазначивши її суспільну значущість як установи, яка, мала завдання розвивати українську мову, літературу та науку. Після реорганізації Літературного товариства у Наукове товариство, О. Барвінський просував ідею доцільності заснування на його основі українсько-руської академії наук і мистецтв: «Покладаємо надію, що між українсько-руськими патріотами знайдуться наші Стросмаєри і Глявки, котрі матеріальними засобами допоможуть колісь на підвалинах нашого товариства здвигнути українсько-руську академію наук і sztuk!» [Барвінський, 1892, с.212]

Польський фольклорист С. Здзярський у своїй статті на сторінках польського журналу «Wisla», також зазначав, що заснування Наукового товариства ім. Шевченка поживавило науковий рух серед українців Галичини, особливо тому, що на чолі товариства став професор М. Грушевський. [Здзярський, 1896, с.186] Крім того, науковець знаходив схожість між публікаціями Етнографічної комісії НТШ та виданнями Краківської Академії наук, і вважав, що робота комісії не повинна обмежуватися лише збиранням матеріалів, а має бути доповнена ґрунтовними дослідженнями, особливо монографічними [Здзярський, 1896, с.187].

Перші висновки в історичному контексті питання організації та функціонування Товариства та Етнографічної комісії детально висвітлюється у нарисі «Наукове товариство імені Шевченка: З нагоди 50-ліття його заснування» В. Гнатюка – секретаря, а згодом голови Етнографічної комісії, що був

опублікований у «Літературно-науковому віснику» 1923 року, а через 59 років перевиданий у Мюнхені. У ньому В. Гнатюк одним з перших підсумував півстолітню діяльність НТШ та детально описав науково-видавничу роботу Товариства, підкреслюючи, що «своїми виданнями Наукове Товариство ім. Т.Г. Шевченка здобуло собі загальне признанє в науковому світі, а між його дійсними членами, які мусять мати наукову кваліфікацію, видніють чимраз частійше імена видних учених чужинців. Деякі з них брали навіть участь у виданнях товариства. і коли нині знають про нас у ширшій світі, то се безперечна заслуга Наукового Товариства ім. Т. Шевченка» [Гнатюк, 1923, с. 22].

У 150-му, ювілейному випуску, серійного видання «Записки НТШ» вміщено статтю К. Студинського, дійсного члена НТШ, у якій вчений також коротко описав становлення НТШ за 55 років існування та відзначив «бистрий науковий розвиток» Товариства за головування М. Грушевського, підкресливши організаторські здібності професора: «(М.Г.) був незрівняним адміністратором та будівничим матеріалом розвитку Товариства» [Студинський, 1929, с.11, С.13]. Науковець також віддав належну роль у становленні НТШ, відзначивши значний вклад у організаторську та видавничу працю, І. Франку та В. Гнатюку. У цьому ж збірнику міститься невелика стаття з деякими підсумками діяльності та роздумами про майбутнє Товариства самого М. Грушевського, де науковець іменує Наукове товариство «фактичною західньо-українською академією» [Грушевський, 1929, с.7]

Вартими уваги є рецензії на початки діяльності НТШ вчених з української діаспори, зокрема у 1951 році був опублікований ґрунтовний нарис В. Дорошенка, де науковець назвав НТШ «огнищем української науки» [Дорошенко В, 1951] та значну увагу приділив характеристиці функціонування голови Товариства М. Грушевського, зазначаючи, що «приїзд до Галичини молодого, енергійного, незвичайно роботящого, повного патріотичного запалу, талановитого ученого став, як показалося вже незабаром, визначною подією в науковому і громадському житті не тільки Галичини, але в цілої України» [Дорошенко, 1951, с.27]. У цій ж праці науковець відзначає продуктивну роботу активних членів Товариства – І. Франка і В. Гнатюка, назвавши їх науковими китами, на яких трималося НТШ [Дорошенко,

1951, с.30]. Не менш важливими є згадки про функціонування Товариства після ліквідації у Львові, учений згадує про створення нових комісій таких як Музикологічна та Слов'янознавча.

Чимало відомостей про діяльність Наукового товариства містить «Енциклопедія українознавства», яка була створена під егідою дійсних членів НТШ у Європі та видавалася після Другої світової війни. Зокрема, на сторінках енциклопедії, був опублікований колективний нарис до 75-річчя утворення НТШ, у якому представлено загальну інформацію про структуру Товариства та трансформації, що відбувалися від часу заснування до еміграції, а також аналіз внеску окремих учених НТШ, у тому числі М. Грушевського, В. Гнатюка, І. Франка та ін.) в організацію фольклористично-етнографічних досліджень при НТШ. Також цінним українським виданням закордоном є журнал «Український історик», у якому розкривалися різні аспекти діяльності НТШ та його важливе значення для національного розвитку. В одній із статей головного редактора видання Л. Винара розглядається історія Товариства та роль його членів. У статті «З нагоди 100-річчя Наукового товариства імені Т. Шевченка (1873-1973 рр.)», Л. Винар, наголошує на тому, що «період Грушевського був справді золотою добою НТШ» [Винар Л., 1973. С.6]. У цьому ж журналі варто звернути увагу на статтю Ю. Герича «Статути Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові» [Герич Ю., 1973], що є першою значущою роботою, де звернено увагу на питання аналізу статутів Товариства у 1873, 1892, 1898, 1904 та 1913 роках.

До 110-ї річниці НТШ у Нью Йорку видали нарис Я. Падоху «Незнищимо товариство», у якому автор зазначив, що «Наукове товариство ім. Шевченка було справжнім промотором української науки» [Падох, 1983, с.6].

У радянський період висвітлення роботи Етнографічної комісії та Товариства загалом згадувалося спорадично. У праці О. Дея «Книга і друкарство на Україні» загально зазначає про структуру Товариства і його друковані органи «Записки НТШ», «Літературно-науковий вісник» та наводить довідкову інформацію про такі етнографічні видання, як «Етнографічний збірник» та «Матеріали до української етнології».

З відновленням, у 1989 році, роботи Наукового товариства імені Шевченка у Львові, інтерес сучасних фольклористів та етнографів до історії функціонування Товариства суттєво зріс, що призвело до появи численних монографій та статей, присвячених цій темі. У 1991 році був виданий «Нарис історії Наукового Товариства ім. Шевченка» В. Кубійовича, де вчений описав 75-літню роботу науковців та наголосив на досягненнях Товариства у царині етнографії не лише в східноєвропейській, а й світовій науці. [Кубійович, 1991, с.53] Також прикметною є стаття В. Кубійовича про функціонування різних комісій НТШ у період Другої світової війни та у післявоєнний період.

Львівський історик Я. Грицак разом з О. Романівом дослідили роль НТШ в національному відродженні українців Галичини та розкрили основні етапи становлення Товариства, також у своїх працях справедливо зазначили, що «НТШ в Україні стає рушієм державотворчих процесів і носієм традицій кращої духовної спадщини українства, які так необхідні понівеченому епохою тоталітаризму суспільству та нації» [Романів, Грицак, 1990, с.70].

У 1992 році була опублікована знакова монографія Р. Кучера «Наукове Товариство ім. Шевченка: Два ювілеї» [Кучер, 1992] висвітлено організаційну діяльність НТШ та українознавчі студії.

Стаття Т. Гонтар «Етнографічні колекції музею НТШ» охоплює історіографічне питання збирання, функціонування та фінансування етнографічної колекції музею Товариства. У своїй розвідці дослідниця наводить відомості щодо комплектування музейних збірок, штату музею, експозиційної роботи, тощо. У підсумку аналізу роботи музею авторка зауважила, що «наприкінці 1920-х Музей НТШ виріс до авторитетної культурно-освітньої установи, яка нагромадила численні цінні колекції з етнографії та народного мистецтва й активно поширювала етнографічні знання в Галичині» [Гонтар, 1992, с. 427]. Деякі згадки до музейної діяльності наявні також у статтях П. Арсенича, що присвячені особистості Антона Онищука – педагога, активного поповнювача колекцій музею. [Арсенич, 1989, с.22-28]. Загальний огляд роботи Музею НТШ здійснено Г. Скрипник у монографії «Етнографічні музеї України» [Скрипник, 1989]. Теоретичним засадам української

фольклористики та новаторським методикам наукових записів членів Товариства присвячена стаття Р. Кирчіва «Текстологія публікацій фольклорних та етнографічних матеріалів у виданнях НТШ» [Кирчів, 1996, с. 213-216]. Історик В. Савенко присвятив статтю науковій роботі Історико-філософської секції товариства, де згадує й діяльність Етнографічної комісії, яка «зосередила свої зусилля на систематичній і цілеспрямованій збирацькій праці, розробивши для цього наукові принципи та методику польових етнографічних досліджень» [Савенко, 1997, с. 228].

Окремої уваги заслуговує монографія О. Сапеляк «Етнографічні студії в Науковому товаристві ім. Т.Г. Шевченка», в якій ґрунтовно розглядаються всі напрями етнографічних студій у Науковому товаристві, у тому числі дослідження формування етнографічної збірки музею Товариства та участі його членів у міжнародних конференціях і симпозіумах, зазначаючи, що таким чином члени Наукового товариства «сприяли інтеграції української етнологічної науки в європейський та світовий науковий процес» [Сапеляк, 2000, с.197]. Дослідниця також простежила експедиційно-організаційну роботу та науковий доробок етнографів і фольклористів, показавши внутрішню організацію Етнографічної комісії у взаємозв'язку з друкованими органами Товариства етнографічно-фольклористичного характеру.

Безліч історіографічних статей та праць про роботу НТШ присвятив О. Купчинський та підкреслював на тому, що «у становленні і подальшому розвитку НТШ як наукової інституції визначне місце належить Михайлові Грушевському, Іванові Франку та Володимирові Гнатюку, які увійшли в історію НТШ й української науки як «велика трійця» [Купчинський, 2013, с.2].

Львівська учена Г. Сокіл провела комплексний аналіз фольклористичного дискурсу на Галичині кінця ХІХ – початку ХХ століть, особливо зосередившись на діяльності Наукового товариства ім. Шевченка, за її визначенням, найбільшої наукової інституції Галичини, у напрямку збирацької, видавничої та музейної діяльності, що детально висвітлено не в одній публікації, та зокрема у її дисертаційній роботі [Сокіл, 2017]. Фольклористка зауважує, що завдяки активній діяльності цього Товариства українська наука не тільки випрацювала власний

теоретико-методологічний рівень роботи з польовим матеріалом, але й просувала його на міжнародну наукову арену. Г. Сокіл наголошує на значущій ролі у цьому процесі так званої «великої трійці» – І. Франко, М. Грушевський та В. Гнатюк, які поєднали свою різнобічну діяльність на збирацькому, видавничому та теоретико-дослідницькому рівнях [Сокіл, 2013, с.780].

Фундаментальну роботу з історіографії функціонування Товариства та Етнографічної комісії здійснив Р. Конта. Історик проаналізував праці попередників різних епох, присячені питанням організації етнографічних досліджень в НТШ у 1892–1940 роках [Конта, 2015].

Серед досліджень, що присвячені етнографічним та фольклористичним студіям Наукового товариства, важливим історіографічним джерелом є монографія М. Глушка, дійсного члена НТШ, «Народознавчі студії НТШ», яка була видана до 150-річчя утворення Товариства та до 125-річчя створення Етнографічної комісії. У праці висвітлено функції та персональний склад Етнографічної комісії, констатуючи, що вона «унікальною була і з погляду наявності у її складі почесних членів НТШ у Львові – І. Верхратського, Франка, Грушевського. Словом, ніяка інша комісія Товариства не об'єднувала таке велике гроно світочів української науки і культури» [Глушко, 2023, с.30] До того ж автор звернув увагу дослідженню наукового чину М. Грушевського, В. Гнатюка, І. Раковського, М. Зубрицького, Р. Кирчіва, М. Мороза у межах роботи НТШ. Значна частина монографії присвячена історії задуму та початкам видання двох головних друкованих органів Етнографічної комісії – «Етнографічного збірника» та «Матеріалам з української етнології». Додаткові відомості з роботи НТШ та Етнографічної комісії довідуємося з праць присвячених окремим членам Товариства. До 150-річчя НТШ видано науковий збірник «Наукове товариство ім. Шевченка. 150 років на службі української науки та культури». До зібрання увійшли праці О. Купчинського, О. Лосик, І. Гирича, М. Гнатюка, З. Купчинської, М. Глушка, О. Кузьменко, Я. Тараса, М. Ільницького, Ю. Дибби та ін.

Висновки до I розділу.

Вивчення організації збирацької, видавничої, музейної роботи в Науковому товаристві ім. Шевченка та Етнографічної комісії в період з 1892 до 1940 років охоплює безліч історіографічних праць, що були створені протягом 150-ти років. Найбільший масив літератури присвячено огляду функціонування структурних підрозділів Товариства, серед яких особливо важливе місце посідають праці, присвячені роботі Етнографічної комісії. Цей напрям охоплює детальне вивчення організаційної структури, методів роботи та наукових досягнень комісії, що є ключовим елементом в розумінні розвитку української етнографії. Предметом історіографічних наукових пошуків стали також друковані органи Товариства, зокрема етнографічні видання, які аналізувалися з різних позицій, включаючи їх зміст, наукову цінність та значущість. Крім того, низка праць вчених зосереджена на процесах реформування Товариства в наукову інституцію академічного характеру, що включає зміни статутів Товариства. Деяка увага приділяється теоретико-методологічним засадам етнографічної роботи, яка включає аналіз методів збору, обробки та інтерпретації етнографічних даних, що сприяє підвищенню наукової якості досліджень. Важливою характеристикою є роль НТШ як центру науково-дослідної роботи з фольклору та етнографії в Галичині. Різноманітні монографії, статті та дослідження, присвячені діяльності товариства, свідчать про значний внесок у розвиток української наукової спадщини та культури. Також виділяється активна роль видань НТШ, таких як «Етнографічний збірник» та «Матеріали до української етнології», у популяризації етнографічних знань та збереженні народної культури.

РОЗДІЛ II. ВЕКТОРИ НАКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЕТНОГРАФІЧНОЇ КОМІСІЇ НТШ

Етнографічна комісія – це спеціальна науково-організаційна одиниця, що була створена при історико-філософській і філологічній секції НТШ за ініціативи М. Грушевського. Про важливість утворення нового осередку науки у царині етнографії та фольклористики учений зазначив у передмові до першого тому «Етнографічного збірника» (1895): «(НТШ) ухвалило на початку сього року заснувати окреме видавництво для матеріалів українсько-руської етнографії (...) Аби ту справу скорше до життя привести і в курс пустити (...) в надії, що за якийсь час Товариство сформує для того етнографічну комісію осібну». [Етнографічний збірник, Т 1, 1895, с.8] Згідно з протоколом засідання Історико-філософської та Філологічної секцій від 25 травня 1898 року, було обрано керівний склад новоствореної Етнографічної комісії: І. Франко – голова комісії, Хв. Вовк – заступник голови, В. Гнатюк – секретар [Записки НТШ, Т 25, 1898, с.229]. У цьому ж році Товариство постановило ввести дві категорії членства: звичайні і дійсні членів НТШ. Звання дійсного члена НТШ присвоювалось на підставі наукової кваліфікації.

Новообраний голова комісії – І. Франко віддано присвятив понад двадцять років продуктивної праці у рамках Наукового товариства ім. Шевченка. За визначенням дослідниці О. Сапеляк, саме цей період роботи науковця став «найінтенсивнішим, найпродуктивнішим та найкориснішим для української культури». [Сапеляк, 2000, с.26] У складі Товариства науковець встиг попрацювати не лише головою Етнографічної комісії, а також у різні часи обіймав посади члена президії, керівника філологічної секції, заступника голови археографічної, статистичної та секретаря мовної комісії, а також виконував обов'язки «референта» бібліотечної комісії. Беручи активну участь у роботі історико-філософської секції та інших підрозділів, І. Франко відзначався як один із активніших співробітників у видавничій справі, зокрема був активним дописувачем у головному друкованому органі Товариства «Записки НТШ», за його редакції було опубліковано десятки томів «Етнографічного збірника», «Пам'яток українсько-руської мови і літератури»,

«Літературно-наукового вісника», «Матеріалів українсько-руської етнології», «Українсько-руського архіву».

Не менш діяльним був заступник голови Етнографічної комісії – Хв. Вовк. Як активний член комісії, приділяв багато часу та зусиль в розвиток української антропології, проводячи польові дослідження на Гуцульщині, Бойківщині, Лемківщині та Закарпатті. Для висвітлення своєї розвідок організував видання «Матеріалів з української етнології» та налагодив співпрацю з європейськими ученими. Науковиця О. Франко відзначила, що «як етнограф, Хв. Вовк був одним із перших у вітчизняній науці застосував науковий метод в етнографії і звернув основну увагу на вивчення побутових особливостей, а не тільки фольклорних, як це практикувалося до цього», та «був основоположником української антропології і одним із найвидатніших представників загальнослов'янської етнографії» [Франко, 1998, с. 247, 252].

Важлива частина роботи в Етнографічній комісії лежала на плечах секретаря, а загалом голови, Етнографічної комісії В. Гнатюка. За майже 30-літню діяльність в межах комісії науковець встиг опублікувати майже тисячу праць, статей, рецензій та заміток на мовознавчу, фольклорну, етнографічну тематику. Як секретар комісії В. Гнатюк листувався майже з 800 установами, підготував до друку 60 зошитів «Хронік НТШ», 20 томів «Етнографічного збірника» та десятки питальників для запису польового фольклорного та етнографічного матеріалу [Мушинка, 1978, с.8].

Для узагальнення, за джерелами хронік, упродовж 1898–1940 років, керівний склад Етнографічної комісії згодом змінювався наступним чином: у 1898 році, як вже зазначалося, комісію очолював І. Франко, у період з 1899 по 1905 рік у комісії головував О. Барвінський, наступні чотири роки – Хв. Вовк, у продовж 1909-1913 років знову І. Франко, з 1913 до самої смерті, 1926 року – В. Гнатюк та з 1926 року до ліквідації у 1940 році – Ф. Колесса. У різні роки обов'язки заступника голови Етнографічної комісії виконували п'ять членів НТШ: Хв. Вовк (1898-1905), І. Франко (1905-1909), В. Охримович (1909-1913), Ф. Колесса (1913-1926) та І. Свенціцький (1927–1940). Відповідно приміряти посаду секретаря встигли у свій час двічі В. Гнатюк (1898-1903;1905-1913), С. Людкевич (1901–1904), Є. Фроростина

(1913–1914), О. Роздольський (1914–1928), І. Зілицький (1923–1926), Ю. Подолянський (1926–1928), Я. Пастернак (1928–1938). Р. Герасимчук (1938–1940) [Глушко. М., 2023, С.34–35]. Крім вище зазначеного керівництва, у різні роки до складу ЕК входили найпродуктивніші дослідники української історії, словесності, музики як Б. Грінченко, М. Дикарєв, Ю. Жаткович, А. Кримський, К. Левицький, В. Шухевич, М. Лисенко. Функціонувала комісія, організовуючи засідання, для обговорення поточних організаційних, науково-дослідницьких питань з регулярністю у 2–4 рази на рік до Першої світової війни та 1–2 рази – у післявоєнний період [Пацай Т., 2012, с. 295].

Комісія почала свою професійну діяльність із систематичного збирання, наукового опрацювання та публікування етнографічних та фольклорних матеріалів. Основною метою Етнографічної комісії Товариства було дослідження та документування української культури, звичаїв, обрядів, фольклору, матеріальної культури та мови. Завдяки систематичному збору етнографічних матеріалів, вдалося зберегти унікальні культурні риси, які могли б бути втрачені через процеси модернізації та урбанізації. Польові дослідження були основою діяльності комісії. Вони включали експедиції в різні куточки України, де науковці та дослідники-аматори збирали та фіксували мовні особливості, описували народні звичаї, обряди, традиції, збирали предмети побуту та зразки народного мистецтва. Робота Етнографічної комісії сприяла формуванню та зміцненню української національної ідентичності, оскільки дослідження та публікації демонстрували багатство і самобутність української культури.

2.1. Експедиційна робота Етнографічної комісії НТШ

Один з найважливіших напрямів роботи Етнографічної комісії – це реалізація науково-дослідницьких експедицій, щоб зібрати та зафіксувати все, що стосується традиційної культури народу. Саме за Етнографічної комісії розпочався новий виток розвитку польової фольклористики, оскільки науковці виробили та утвердили новаторські наукові підходи, базуючись на власних методичних інструкціях, програмах та тематичних питальниках, що були створені для якісного планування експедицій, які мали на меті охопити широкі терени України і професійно зафіксувати недосліджені або малодосліджені явища традиційної культури. Результати експедиційної роботи були викладені у десятках збірників та стали одними з найбільш важливих і систематичних досліджень етнографії та фольклору України на рубежі XIX–XX століть.

За часи функціонування комісії різні науковці здійснили безліч польових мандрівок територією України та місцями поселень українців, однією з найзнаковіших експедицій, на думку багатьох науковців, в контексті етнографічно-фольклористичної науки на кінці XIX – початку XX століть, є серія поїздок В. Гнатюка до Угорської Русі, що на сьогодні охоплюють терени Закарпатської України, Східної Словаччини та Південної Угорщини.

У межах шести експедицій, що відбулися упродовж 1895–1903 років, зібрав багатий фактологічний, діалектичний, етнографічний та фольклорний матеріали, що мали не лише наукове значення, а й суспільно-політичне, адже сприяли процесу відродження національного самоусвідомлення закарпатських українців [Сапеляк, 2000, с. 68].

Перша поїздка до закарпатських сіл відбулася у 1895 році у компанії з О. Роздольським, а наступні дві у 1896 – наодинці. Як описує В. Гнатюк у передмові до першого тому «Етнографічних матеріалів» усі свої подорожі по селах здійснив «ходячи пішо – а лишень при приїзді чи від'їзді всідаючи на залізницю» [Гнатюк, 1897, с.9]. Матеріали з цих трьох експедицій лягли в основу перших двох томів «Етнографічних Матеріалів з Угорської Русі» [Гнатюк, 1897, 1898], зокрема у дебютному томі розмістилися частина зібраної неказкової прози – легенди, оповідання та перекази, а у другому – казки.

Влітку 1897 року науковець здійснив четверту поїздку до Угорської Русі, а зібраний матеріал опублікував у третьому томі «Етнографічних матеріалів» (I. Західні угорсько-руські комітати. II. Бач-Бодрогський комітат.) у вересні 1900 року. Цього разу етнограф відвідав українські поселення у Бачці, на території сучасної Сербії. Серед усіх угро-руських місцевостей ця етнічна група була найменш дослідженою [Мушинка, 1987, с.267]. За час експедиції В. Гнатюку вдалося записати 430 пісень, 220 прозових творів, задокументувати весільний обряд. Передостанню, п'яту експедицію науковець здійснив у 1899 році територію сходу Словаччини, де обстеживши 11 сіл, досліднику вдалося записати 62 зразки прози та 152 пісні.

Для фіксації фольклорних матеріалів на теренах Угорської Русі В. Гнатюк застосовував системний підхід, детально документуючи фольклорні тексти, соціально-побутові практики та обряди. Фольклорист використовував методи польових досліджень, що передбачали безпосередній контакт з носіями культури. Науковець звертає увагу на основні теми, що переважають у фольклорних творах, такі як боротьба за справедливість, сімейні цінності, любов і зрада, моральні настанови та інші аспекти соціального життя громади. Учений аналізує поширені мотиви фольклорних текстів, включаючи героїчні подвиги, магичні перетворення, взаємодію людини і природи, боротьбу добра і зла. У передмовах до збірок, науковець аналізує як ці мотиви відображають світогляд і цінності українського народу. Важливим аспектом збірника є дослідження мовних і стилістичних особливостей фольклорних творів. В. Гнатюк проводить аналіз використання діалектів, образних виразів, символіки, ритміки та інших стилістичних прийомів, характерних для закарпатського фольклору. Тож, не лише як етнограф, а й як філолог, В. Гнатюк був зацікавлений у точній фіксації усіх фонетичних та морфологічних характеристик у мові респондентів, що є головною рисою збирацького методу науковця: «записуючи свої матеріали, я тримався тої засади, щоби записати всьо, слово в слово, а не пропустити нічого, ніже тієї коми» [Гнатюк, 1897, с. 9]. Дослідник приділяє увагу поетичним формам народних пісень, казок та інших творів, аналізуючи їхні ритмічні структури, рими, метафори і символи, а також підкреслює важливість цих елементів для створення художнього образу і

вираження народної мудрості. Ця праця якнайкраще відображає глибокий науковий підхід фольклориста до збору, систематизації та аналізу експедиційних записів, що робить її цінним внеском у розвиток української етнографії та фольклористики. Завдяки детальному аналізу тем, мотивів та стилістичних особливостей народної творчості, збірник допомагає краще зрозуміти соціальні та культурні процеси, що формували ідентичність українців на Закарпатті.

Важливою і свого роду унікальною, з точки зору аналізу збирацької діяльності Етнографічної комісії, є комплексна наукова експедиція, за визначенням науковця М. Глушка, на Бойківщині 1904 року під керівництвом І. Франка [Глушко, 2023, с.135]. Це перша експедиція такого рівня, де науковці одночасно застосовували різні методи науково-дослідницької роботи: спостереження, опитування населення, фіксацію матеріальних об'єктів (графічні замальовки, фотографування, складання схем), антропометричні виміри населення [Глушко 2023, С.136]. Ініціатором проведення наукової поїздки став Хв. Вовк, порушивши «справу етнографічної експедиції в Бойківщину» на засіданні Історико-філософської секції у липні 1904 року [Сапеляк, 2000, с.72]. В організації етнографічно-антропологічної експедиції взяли участь два наукових осередки: Етнографічна комісія НТШ у складі Хв. Вовка, З. Кузеля, П. Рябкова та Австрійське народознавче товариство. Члени Етнографічної комісії безпосередньо здійснювали польове дослідження, тоді як австрійське товариство спонсорувало проведення експедиції. Зібрані матеріали з цієї поїздки назавжди вписали польових дослідників в історію фольклористики та етнографії, адже той фактологічний етнографічний, фольклорний та антропологічний матеріал несе в собі цінні зразки уламків архаїчної матеріальної та нематеріальної культури українців заходу України. Про результати цієї поїздки згодом вичерпно висловився І. Франко в праці «Етнографічна експедиція на Бойківщину»: «Треба відразу зауважити, що експедиція – якщо йдеться про кількість і якість проведених вимірювань на живих людях (загалом близько 300), а також про кількість зроблених фотографій (близько 500) і число зібраних предметів (з дерева, рогу, соломи, з різних металів, частин одягу, прикрас, моделей) – не лише перевершила все, що досі на цій території було зроблено (етнографи і музейні збирачі дотепер майже не цікавилися

бойками), але загалом започаткувала систематичне дослідження матеріальної культури і типів цієї етнографічної групи» [Франко, 1905, с.100]. Зібраний матеріал з експедицій був опублікований у працях З. Кузелі і Хв. Вовка. В «Антропологічних особливостях українського народу» Хв. Вовк на основі зібраних статистичних антропологічних вимірів наголосив на існуванні українського антропологічного типу [Вовк, 1916, с.8]. Саме ця експедиція стала початком проведення антропологічно-етнографічних досліджень по всій Україні. Хв. Вовк провів подібні експедиції на Чернігівщині, Волині, Київщині, Полтавщині, Херсонщині, Поділлі, Катеринославщині (нині Дніпропетровська обл.), а на також на Кубань, Курщину, Воронежчину [«Хроніка НТШ», 1918, с.122].

Для реалізації таких результативних польових експедицій членами Етнографічної комісії було розроблено численну кількість методичних програм, питальників та квестіонаріїв. Однією з найвідоміших такого роду праць стала «Програма до збирання відомостей про українсько-руський край і нарід, уложену членами Наукового товариства ім. Шевченка» що була укладена 1895 року та опублікована у першому томі «Етнографічного збірника». Ця програма була розроблена для кращого розуміння суспільно-політичних-економічних умов обстежуваних територій, що, як наслідок, допомагає краще зрозуміти природу тих чи інших явищ у традиційній культурі окремих осередків населення. Такий підхід відобразився на характерній постановці питань («як розуміє народ...» «як дивиться народ на...», «як трактує народ...») [Сапеляк, 1996, с.33] З десятків розробок науково-методологічних засад належить В. Гнатюку та І Франку, що публікувалися на сторінках «Літературно-наукового вісника», «Хронік НТШ» та інших виданнях. Найбільшу наукове значення має програма «Українська народна словесність. В справі записів українського етнографічного матеріалу», що була надрукована окремим виданням вже під час Першої світової війни у Відні. У ній розміщено поради від того як зав'язати розмову з респондентом, кількості паперу для запису до правил належної паспортизації кожного явища.

Для збільшення продуктивності Етнографічна комісія об'єднала значну кількість ентузіастів-аматорів, записувачів фольклорних матеріалів та створила

мережу численних постійних кореспондентів. З коротких записів у протоколах засідань науково-дослідного підрозділу ми дізнаємося, що ці кореспонденти працювали на території Західного Полісся, Західної Волині, Надсяння та інших етнографічних районів. У архівних джерелах 1930-х років згадуються такі збирачі етнографічних та фольклорних матеріалів, як диякон Виливченко з села Котра Пужанського повіту (нині Республіка Білорусь), Кость Сошинський з Берестя Литовського (нині місто Брест, Республіка Білорусь), протоієрей Никанор Абрамович з села Дермань (нині села Дермань Перша та Дермань Друга Здолбунівського району Рівненської області), судовий урядник Соловій з Берестя над Бугом (нині місто Брест, Республіка Білорусь), гімназійний абітурієнт Я. Береза, радник Осип Давидович, студентка Любов Суха з села Любеля Жовківського повіту (нині Жовківського району Львівської області), студенти Богословської академії у Львові та інші [Глушко, 2023, с. 43].

Серед кореспондентів, що співпрацювали з Етнографічної комісії було й безліч представників тогочасної української інтелігенції: Олена Пчілка – письменниця, етнографка, публіцистка, І. Крип'якевич – відомий історик і етнограф, М. Аркас – історик, етнограф-аматор, В. Доманицький – літературознавець, фольклорист, о. М. Зубрицький – греко-католицький священник, фольклорист, етнограф.

Етнографічна комісія використовувала різні методи дослідження, включаючи: інтерв'ю з місцевими жителями, щоб зібрати усні оповіді, пісні, легенди, казки та інші форми фольклору. Головною стратегією експедиторів для фіксації матеріалу став стаціонарний спосіб записування матеріалу, що міг тривати й кілька років [Сокіл, 2012, с.78] та полягав у спостереженні та безпосередній участі в місцевих обрядах та святах для занурення та кращого розуміння культурних практик. Важливими були також фотофіксація, замальовки місцевої архітектури, збирання артефактів, у вигляді ужиткових предметів таких як, одяг, прикраси, знаряддя праці, інструменти, предмети побуту, вироби декоративно-прикладного мистецтва.

Керівники Етнографічної комісії, зокрема І. Франко та В. Гнатюк, неодноразово наголошували на сприятливому періоді для запису етнографічних

матеріалів. Найчастіше це була осінь або зима, коли респонденти могли присвятити багато вільного часу цій діяльності. На підтвердження таких рекомендацій, знаходимо інформацію, зокрема, в листі Я. Пастернака до В. Гнатюка від 20 березня 1918 року: «Живу на квартирі у дяка; двоє дівчат обіцяли заспівати мені все найкраще, але кажуть, що у нас найбільше співають восени, коли ріжуть капусту або лушать кукурудзу. Зараз сонце пригріло, люди починають виходити з хатів, і час для записування не дуже підходящий» [Сокіл, 2017, с.89]

Реалізація польової діяльності багато в чому залежала від субвенцій, тому питання фінансування експедицій поставало одним з ключових на засіданнях секцій та комісії. З програми «Українська народна словесність. У справі записів українського етнографічного матеріалу» ми дізнаємося про деякі умови співпраці з кореспондентами: «Кожний співробітник дістає безплатно ті томи видань, в яких надруковані його записи. Коли співробітник незаможний, а може записувати цінніші матеріали, комісія може визначити йому невеличкі підмоги на покриття коштів збирання» [Гнатюк, 1917, с.17-18].

2.2. Видавнича активність Етнографічної комісії НТШ

Про важливість наукового опрацювання, систематизування та видання зібраного матеріалу зазначав І. Франко: «Саме зібрання матеріалу, се ще одначе лише половина праці... далеко важніша річ обробити і опублікувати зібраний матеріал так, щоб із нього була найбільша можлива користь для науки» [Франко, 1901, с. 17]. Починаючи з 1895 року, в Етнографічній комісії активно велася робота над двома друкованими органами-виданнями – «Етнографічним збірником» та «Матеріалами до українсько-руської етнології».

Створення першого сталося за сприяння М. Грушевського ще до появи Етнографічної комісії. Спочатку учений мав задум публікувати на сторінках збірника передусім матеріали етнографічного характеру, проте змінив свій погляд, після прохання Хв. Вовка про те, щоб у «Матеріалах до українсько-руської етнології» уміщувати археологічні, антропологічні, польові дослідження з (настоящої) етнографії, а збірнику залишити суто філологічні розвідки та пам'ятки народної творчості» [Глушко, 2023, с.123].

У «Передньому слові» до першого тому Етнографічного збірника М. Грушевський зазначав, що «Сим томом Наукове товариство ім. Шевченка розпочинає нову серію публікацій, присвячену спеціально матеріалам до пізнання українсько-руського народу з погляду етнографічного, в ширшій значенні того слова». Головною метою усіх укладачів була демонстрація «багатства словесного матеріалу, що живе досі в устах українсько-руського народу» [Етнографічний збірник, Т 1, 1895, с.7].

Пояснюючи мотивацію створення такого окремого видання як «Етнографічний збірник», М. Грушевський підкреслював: «Наставали часи, коли етнографічні матеріали не знаходили собі притулку, гинули цілковито або фрагментами виходили на світ Божий в видавництвах чужих. Такого стану речей не міг поправити й новозаснований українсько-руський «вісник літератури, історії й фольклору» – «Житє і слово» д-ра Івана Франка, бо при всій охоті свого редактора міг лише невелику частину для публікації матеріалів етнографічних, і то найважливіших, уділити, хоч і то, звісно, було чималою прислугою українсько-руській етнографії» [Етнографічний збірник, Т 1, 1895, с.7].

Загалом, у період з 1895 по 1914 рік, щороку виходив один том «Етнографічного збірника», а у 1912 році – три. За планом їх мало бути опубліковано сорок томів, проте давадцятий, що мав містити четверту частину «Коломийок» В. Гнатюка, був втраченим у часи Першої світової війни. Головним редактором та упорядником збірника спочатку був М. Грушевський, під його егідою вийшли перші збірники, проте найбільше праці в упорядкуванні вклали В. Гнатюк, що видав 21 збірник, та І Франко – дев'ять. Також окремі збірники публікувалися за редагування Ф Колесси, І. Свенціцького, С. Людкевича, З. Кузелі.

Майже всі видання «Етнографічного збірника» розпочинаються відповідними передмовами, що містять не менш цінну інформацію, ніж власне етнографічний та фольклорний матеріал. Більшість цих вступних статей утвердили в українській фольклористиці правила роботи над експедиційним матеріалом, адже науковці намагалися вмістити до збірника як найбільше різної довідкової інформації – бібліографія, покажчик мотивів, паралелей сюжетів з фольклору різних народів, варіанти творів, словник діалектів, інформація про респондентів тощо. Такою ґрунтовністю особливо відзначаються передне слово у працях В. Гнатюка до шести томів «Етнографічних матеріалів з Угорської Русі», «Лірницьких пісень», «Галицько-руських анекдотів», «Галицько-руських народних легенд», «Народних оповідань про опришків», «Колядок та щедрівок», «Гаївок».

До «Етнографічного збірника» увійшли : **а) малі фольклорні жанри** такі як загадки (т. 5); анекдоти (тт. 2, 6, 9, 14, 30); байки (тт. 4, 9, 30, 37, 38); тости (приказки при чарці) (т. 5); замовляння (примівки) (т. 5); **б) казкова й неказкова проза:** демонологічні легенди (тт. 15, 33, 34); історичні перекази (тт. 4, 9, 25, 30); казки (тт. 1, 2, 4, 7, 9, 14, 25, 29,); легенди (тт. 3, 5, 9, 12, 13, 14, 25, 30);); новели (тт. 3, 8, 9, 14, 25, 30); оповідання (т. 14); **в) музично-пісенний фольклор:** весільні пісні (т. 11); дитячі пісні (т. 5); коломийки (тт. 17, 18, 19, 20); колядки і щедрівки (тт. 35, 36); голосіння (т. 31, 32); лірницькі пісні (т. 2).

«Матеріали до українсько-руської етнології» – не менш значущий для української фольклористики та етнографії друкований орган Етнографічної комісії, що почав видаватися за ініціативи Хв. Вовка з 1898 року, та з 1909 року змінив назву

на «Матеріали до української етнології». До Першої світової війни «Матеріали до української етнології» видавалися щорічно. Після відходу М. Грушевського та Хв. Вовка збірник став виходити нерегулярно, а після смерті В. Гнатюка випуск «Матеріали до української етнології» взагалі припинився.

Це видання було покликано висвітлити не обрядовий аспект українського фольклору, а презентувати різні сфери життя людини та види народного господарювання. Усі томи «Матеріалів до української етнології», що видавалися під егідою Хв. Вовка, були присвячені питанням матеріальної культури. Передусім, це науковий аналіз різноманітних археологічних знахідок на території України.

У збірниках, що вийшли за редагуванням В. Гнатюка, зосереджена увага більше на фольклорному обрядовому матеріалі, зокрема, тут опублікована відома праця фольклориста «Гаївки», що є одним із найповніших збірників українських весняних календарно-обрядових пісень. Під редакцією Ф. Колесси були опубліковані «Мелодії українських дум», у передмові до яких викладено аналіз музичної форми українських пісень Поділля, Холмщини і Підляшшя.

2.3 Наукові здобутки Етнографічної комісії в контексті європейської гуманітаристики

З першого дня своєї діяльності члени Етнографічної комісії НТШ орієнтувалися на світову науку і намагалися посісти гідне місце в середовищі європейських вчених. Етнографічна комісія як чи не єдиний репрезентатор української науки на той час, що мала на меті – заманіфестувати на весь світ про український народ, культуру та мову. Тому передусім члени Етнографічної комісії намагалися брали якнайактивнішу участь у міжнародних з'їздах етнографів, філологів, істориків та інших спеціалістів. Для ознайомлення та успішного поширення своїх друкованих видань серед кола європейської наукової спільноти, у 1909 році було ухвалено рішення про подання до усіх своїх публікацій короткого змісту та анотацій німецькою мовою. На засіданні від 24 березня 1909 року було постановлено дати «Етнографічному збірнику» також німецький титул починаючи від 25-го тому, а на «Матеріалах українсько-руської етнології» від 11-го [Глушко, 2023, с.46].

І Міжнародний конгрес слов'янських географів та етнографів відбувся у Празі з 4 по 8 червня 1924 року за ініціативою відомого сербського вченого Йована Цвіїча. Члени Етнографічної комісії обговорили можливість своєї участі в роботі конгресу на засіданні 7 квітня 1924 року. Того дня намір представити результати своїх досліджень на широкій науковій аудиторії виявили Ф. Колесса, І. Зілинський, М. Кордуба, І. Раковський та І. Свенціцький. До Праги поїхали лише два представники Товариства – К. Студинський та І. Раковський. На урочистому відкритті конгресу 4 червня з вітальним словом виступили також два представники української науки – О. Колесса та К. Студинський. Останній, виступаючи від імені НТШ у Львові, побажав учасникам наукового форуму успішної творчої праці задля поширення «слов'янської взаємності і єднання слов'янських народів» [Сокіл, 2017, с. 123]. На основі виголошених доповідей і переданих матеріалів організатори міжнародного наукового конгресу згодом видали збірник праць, у якому представлені дослідження дев'ятох українських учених, зокрема і членів Етнографічної комісії – С. Рудницького, В. Кубійовича. В. Тимошенка, І. Раковського, Л. Білецького, О. Колесси, Ф. Колесси, В. Січинського та В. Щербаківського.

Під час конгресу була створена «Слов'янська наукова комісія для дослідження полонинського господарства в Карпатах і на Балканах», до роботи якої запросили також членів Етнографічної комісії НТШ у Львові. Однак, оскільки до Президії цієї комісії не включили представників українських делегацій, вони відмовилися від співпраці. Львівські етнографи і фольклористи детально обговорювали це питання на двох окремих засіданнях науково-дослідного підрозділу Товариства (30 вересня і 30 листопада 1924 року), на яких остаточно відхилили запрошення.

На засіданнях Етнографічної комісії також обговорювалася участь її членів в інших міжнародних з'їздах слов'янських географів та етнографів, зокрема в Польщі в червні 1927 року, хоча ця участь супроводжувалася скандалами та серйозним українсько-польським протистоянням у науковому середовищі того часу.

Варто згадати і про співпрацю членів Етнографічної комісії з Міжнародною організацією інтелектуальної співпраці у Парижі (*Commission internationale de coopération intellectuelle*). З 7 по 13 жовтня 1928 року в Празі відбувся перший міжнародний з'їзд її учасників, на якому обговорювали питання збереження пам'яток народного мистецтва. Серед делегатів були й українські вчені – В. Січинський, В. Щербаківський, О. Колесса, Ф. Колесса та інші. Через два роки, у вересні 1930 року, Ф. Колесса взяв участь у II Міжнародному конгресі народного мистецтва в Антверпені. Повернувшись до Львова, 20 жовтня того ж року, він доповів про роботу наукового форуму на засіданні Етнографічної комісії. Тоді ж голова Комісії повідомив про заплановану на 1934 рік I Міжнародну виставку народного мистецтва, яку мали відкрити у швейцарському місті Берн.

Висновки до II розділу.

Отже, Етнографічна комісія успішно реалізовувала свої функції у трьох напрямках роботи. У польовій діяльності: вчені зібрали великий обсяг цінних фактологічних, етнографічних і фольклорних матеріалів, які відіграли значну роль у розвитку наукових досліджень у сфері української культури. Серед найважливіших експедицій вважаються поїздки В. Гнатюка до Угорської Руси та комплексна експедиція на Бойківщину. Важливим аспектом цієї роботи була систематична та комплексна методика дослідження, яка враховувала різноманітні аспекти соціального життя та культурного надбання українського народу. Праці вчених з Етнографічної комісії стали фундаментом для подальших досліджень в галузі етнографії та фольклористики, а також знайшли широке визнання у науковому середовищі та серед громадськості. Фольклористи заохотили та залучили до народознавчої роботи значну кількість інтелігенції.. Така організація сприяла утвердженню в українському народознавстві стаціонарного методу дослідження як одного з ефективних методів комплексного вивчення народної культури.

Зібрані матеріали публікувалися у виданнях НТШ, що дозволило значно збагатити українську етнографічну науку, таким чином успішно реалізовуючись у напрямку видавничої діяльності. Багато з цих публікацій стали цінними джерелами для подальших досліджень і збереглися до сьогоднішнього дня. Фольклористичні, етнографічні, філологічні та антропологічні дослідження, що друкувалися у «Етнографічному збірнику» та «Матеріалах до української етнології» Етнографічної комісії Наукового товариства імені Тараса Шевченка відіграли важливу роль у збереженні та вивченні української культурної спадщини. Їхня діяльність забезпечила документування багатьох аспектів традиційного українського життя, що дозволило майбутнім поколінням глибше розуміти та цінувати свою культурну спадщину.

Третій напрям діяльності Етнографічної комісії – репрезентація своєї роботи у контексті європейської гуманітаристики Наукове Товариство імені Тараса Шевченка приймало активну участь у міжнародних наукових заходах, конференціях, конгресах та з'їздах, спрямованих на обмін ідеями та дослідженнями з іншими науковими установами та громадами по всьому світу. НТШ встановили та підтримували наукові

зв'язки з іншими національними та міжнародними науковими організаціями, сприяючи таким чином розвитку української науки та культури на міжнародному рівні. Через участь у міжнародних заходах та публікацію своїх досліджень у визначених наукових виданнях НТШ сприяє розповсюдженню української наукової думки й досліджень, розширюючи таким чином своє впливове коло та зміцнюючи світовий авторитет української науки.

РОЗДІЛ III. КОМІСІЯ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ НТШ У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ (1991-2024): ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Зі здобуттям незалежності України (1991 рік) діяльність Наукового товариства імені Шевченка наповнилася новим змістом. Його члени, більше не скуті обмеженнями тоталітарного режиму і комуністичної цензури, отримали можливість досліджувати раніше табуйовані теми, працювати з колись закритими архівами. Робота Товариства виходить на новий виток завдяки співпраці із зарубіжними вченими. Варто зазначити, що суттєву роль у цьому відіграла українська діаспора. Не могли залишатися осторонь таких переломних процесів і вітчизняні народознавці, зокрема фольклористи й етнографи, які чудово усвідомлювали, що збереження і вивчення нематеріальної та матеріальної культурної спадщини є вкрай важливим як для поколінь, суцільних в Україні, так і для встановлення авторитету незалежної держави у світі.

3.1. Експедиційна та дослідницька діяльність членів Комісії фольклористики

Одним із пріоритетних напрямів діяльності новоствореної етнографічно-фольклористичної секції, до складу якої увійшло 2 комісії (етнографії та фольклористики), залишається експедиційна робота. Як і їхні попередники, сучасні науковці розуміють, що лише занурення в середовище безпосередніх носіїв традиції, свідків та учасників трагічних подій, якими було сповнене ХХ століття, є тим неоціненним джерелом, на основі якого можна розвивати вітчизняну науку. Паралельно з експедиційною швидко розвивається й едиційна діяльність як один із важливих напрямів роботи Секції. Першим вагомим кроком у цій сфері стало відновлення друку «Записок НТШ» в Україні, а не США, куди вимушено змушені були емігрувати українські вчені після закриття Товариства в 1940 р.

Саме вдале поєднання зазначених вище векторів дало змогу українським гуманітаріям досягти суттєвого поступу в галузі фольклористики й етнографії. Свідченням цього стали виступи членів Секції на закордонних і вітчизняних (із міжнародною участю) конференціях. Загалом НТШ активно співпрацює з іншими науковими установами в Україні та за кордоном, взаємодіючи з міжнародними науковими організаціями та університетами. Це сприяє як обміну знаннями та досвідом, так і розвитку наукової спільноти в Україні.

Кістяк Комісії фольклористики складають науковці двох базових установ: Інституту народознавства НАН України та кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка. Зокрема, сьогодні до складу Комісії входять 17 людей, з яких 4 – дійсні члени (Кузьменко Оксана, Гарасим Ярослав, Івашків Василь, Чернопиский Михайло) та 13 звичайних (А. Вовчак, О. Голубець, М. Демедюк, М. Качмар, Д. Ковальчук, Г. Кравцова, О. Лабащук, Н. Пастух, С. Пилипчук, Г. Сокіл, О. Харчишин, О. Чікало, Л. Яремко). Зауважимо, що доцент А. Вовчак служить у ЗСУ та захищає рідну Україну від російського агресора зі зброєю в руках. Понад 10 років очолював Комісію фольклористики доцент кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного

університету імені Івана Франка Михайло Чернопиский. З 2021 року Головою є докторка філологічних наук, провідна наукова співробітниця відділу соціальної антропології Інституту народознавства О. Кузьменко, а секретарем – кандидатка філологічних наук, наукова співробітниця Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича М. Демедюк. Однак, на відміну від багатьох інших секцій НТШ, комісія фольклористики не має представництв в інших містах, приміром у Києві. На нашу думку, створення таких регіональних осередків лише би підсилило авторитет НТШ. Щоправда, київські дослідники, зокрема вчені з Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т Рильського НАН України І. Коваль-Фучило та Л. Іваннікова, долучаються до онлайн-засідань комісії фольклористики, виступають із доповідями, беруть участь в обговореннях нагальних питань науки.

Під час написання роботи нам пощастило ознайомитися з деякими протоколами засідань наукового осередку. Їх люб'язно надала нам Голова комісії О. Кузьменко. Нас зацікавили деякі факти із наукового життя осередку. Приміром, 7 жовтня 2014 р. відбулося засідання Секції етнографії та фольклористики, на якому слухали питання про обрання члена Комісії у Дійсні члени НТШ В. Івашківа. Р. Кирчів висловився на підтримку кандидатури В. Івашківа як давно назрілу та зазначив, що крім вище зазначеного, професор виступає як організатор у підготовці молодих кадрів фольклористів. Таку ж підтримку кандидатури В. Івашківа висловили Я. Тарас, О. Сапеляк, О. Харчишин [Протокол, 2014, с.1]

16 березня 2017 року Відбулося засідання Комісії фольклористики НТШ. Слухали питання про рекомендацію члена НТШ Я. Гарасима обрання Дійсним членом Товариства. Р. Кирчів, В. Івашків, М. Чернопиский відзначили значні здобутки кандидата, його громадянську активність та роль як проректора Львівського національного університету ім. І. Франка у налагодженні зв'язків університету з Товариством. Присутні ухвалили рішення рекомендувати Президії НТШ залучити кандидатуру члена Товариства Ярослава Гарасима в список для обрання Дійсним членом НТШ [Протокол, 2017, с.1].

21 березня 2019 року відбулася сесія НТШ. На засіданні Комісії фольклористики Секції етнографії та фольклористики було схвалено рішення

передати повноваження Голови Комісії дійсному секретарю О. Кузьменко [Кузьменко, 2019, особистий архів, С.1]. О. Кузьменко – докторка філологічних наук, провідна наукова співробітниця відділу соціальної антропології Інституту народознавства НАН України, Дійсний член НТШ (№ диплому 953/273 з 10 грудня 2022 року) та Голова Комісії фольклористики НТШ (з грудня 2021), член Комісії фольклористики при Міжнародному комітеті славистів (№76, з 27 січня 2023), членкиня Асоціації усних істориків України (з 20 жовтня 2023 р.), лауреатка Премії НАН України імені Ф.М. Колесси (2021). Живе і працює у Львові. До кола наукових інтересів ученої увійшли проблеми вивчення історичного та воєнного фольклору, динаміка фольклорної традиції, проблеми інтегральної міждисциплінарної фольклористики, методи концептуального аналізу, культурна антропологія, усна історія. Фольклористка є авторкою трьох монографій: академічного збірника «Стрілецькі пісні» (Львів, 2005), «Стрілецькі пісні: фольклоризм, фольклоризація, фольклорність» (Львів, 2009), «Драматичне буття людини в українському фольклорі: концептуальні форми вираження (період Першої та Другої світових воєн)» (Львів, 2018), «Жіночі виміри минулого: уявлення, досвіди, репрезентації, за наук. ред. О. Кісь» (Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2023). Учену обрано членкинею редакційної колегії багатотомного збірника «Lemkowie, bojkowie, rusini - historia, współczesność, kultura materialna i duchowa» (Т. V. Zielona Góra, 2015; Т. VI. Słupsk, 2016) та наукової ради часопису «Народознавчі Зошити» (Львів).

Варто зазначити, що попри пандемію covid-19 та повномасштабну російсько-українську війну, Комісія не припинила роботу, а, навпаки, активізувалася. Адже саме такі складні екзистенційні виклики, які переживає українське суспільство сьогодні, ферментують процеси фольклорної творчості, каталізують креативність спільноти, що стає предметом досліджень багатьох фольклористів, зокрема і членів НТШ.

Березневе 2022 року Пленарне засідання Комісії не відбулося з об'єктивних причин, почалася повномасштабна російсько-українська війна. Та уже в листопаді 2022 року Комісія продовжила онлайн-зібрання на платформі ZOOM. Ознайомитися з розкладом подій і тематикою виступів можна на фейсбук-сторінці Комісії. Крім того, дійсним членам, членам НТШ, а також симпатикам Товариства приходить

розсилка з усією необхідною інформацією від секретарки Комісії М. Демедюк. Комісія створила Ютуб-канал, на якому оприлюднює записи засідань. Приміром, у 2023 році було проведено 6 таких засідань. Керуючись настановами визначного фольклориста минулого століття, секретаря НТШ, а згодом очільника Етнографічної комісії В. Гнатюка, викладеними в розвідках «Війна і народна словесність», «Війна і народні вірування» тощо, про те, що дослідники повинні фіксувати й аналізувати народну творчість періоду війни, члени НТШ сьогодні активно фокусують свою увагу саме на цьому напрямку роботи. Так, на спільному засіданні Секції етнографії та фольклористики, що відбулося 23 березня 2023 року в межах XXXIV березневої сесії Наукового товариства ім. Шевченка очільниця Комісії фольклористики О. Кузьменко виголосила доповідь «НТШ у час Великої війни: збирацько-дослідницька місія фольклористів та її відлуння».

Під час онлайн-засідань у 2023 році фольклористи обговорювали методикку запису оповідей про російсько-українську війну, наголошували на відмінності підходів фольклористів і усних істориків, акцентували на виробленні спільної стратегії фіксації. Теоретичні розумування членів НТШ базуються на результатах їхньої польової роботи. Приміром, одними з перших таку фіксацію розпочали членкині НТШ Н. Пастух, О. Лабашук. Вони працюють із доволі «складним» матеріалом – опитують біженок про їхній досвід залишення рідної домівки, України та пошуку притулку за кордоном. Тому, як наголошують дослідниці, фольклорист також повинен бути добрим психологом. Надія Пастух уклала питальник, який допоможе дослідникам при опитуванні біженок. Питальник розміщено на сторінці Фольклористичної лабораторії Львівського національного університету імені Івана Франка. «Про свій досвід фіксації наративів про російсько-українську війну від жінок-біженок, які опинилися у Польщі та Франції, розповіла на одному із засідань симпатик Товариства І. Коваль-Фучило. Вона окреслила низку проблем, з якими може стикнутися дослідник сучасних реалій. Найголовніше, на її думку, це може допомогти людям висловитися, адже пережитий досвід важливий. Науковиця відзначила, що обставини перебування за кордоном примусили її працювати над темою війни» [Звіт Комісії фольклористики за 2023 рік, наданий нам М. Демедюк].

Колядки періоду повномасштабної російсько-української війни на рівні фольклоризму та фольклоризації вивчає доцентка Л. Яремко. Нагадаємо, що В. Гнатюк також збирав і аналізував колядки і щедрівки. Так, в Етнографічному збірнику було опубліковано 2 томи «Колядок і щедрівок» (Зібрав і записав Володимир Гнатюк). Об'єктом вивчення членкині НТШ Л. Яремко став також вертеп, що постає в умовах повномасштабної російсько-української війни головно в міському середовищі. Принагідно зазначимо, що вертеп міста, вертеп Помаранчевої революції та Революції гідності, як і міський фольклор Львова загалом, за порадою свого вчителя, доктора філологічних наук, професора Р. Кирчіва вивчає членкиня НТШ О. Харчишин. Внесок Р. Кирчіва у розвиток і фольклористики, і загалом НТШ неоціненний. Він був багаторічним членом Президії НТШ. Саме він уперше комплексно студіює відображення подій ХХ століття у фольклорних текстах. Учений порушує ті питання, які тривалий час були табуйовані радянською владою та піддавалися цензурі. Як зазначає сам професор Кирчів, його праця – це «спроба монографічного дослідження образу світу минулого століття в українському фольклорі, рецепції в ньому доленосних суспільно-політичних подій, ситуацій, постатей діячів, думок, переживань і настроїв української людини того часу» [Кирчів 2010, с.1]. Як слушно зауважує Л. Іваннікова, фольклористка, кандидатка філологічних наук, «дослідник одним із перших в українській фольклористиці приділив увагу саме сучасному фольклору, який відображає реальну дійсність» [Іваннікова 2011, с.1075]. Загалом сфера зацікавлень ученого була надзвичайно широкою, він працював до останнього подиху. Досліджував регіональні особливості фольклору, мав багато напрацювань з історії фольклористики. Одна з останніх його праць – підручник з історії фольклористики «Історія української фольклористики. Преромантична і романтична доба», який став у пригоді мені та моїм одногрупникам при підготовці до семінарів з історії фольклористики. Знаємо, що вчений підготував до друку другий том, однак не встиг опублікувати. Маємо сподівання, що праця таки побачить світ завдяки старанню його учнів. А учнів у професора Кирчіва є чимало. Він мав сміливість вивчати новітні теми у фольклористиці, до цього ж спонукав і своїх учнів. Так, уже згадувана вище О. Кузьменко свій дослідницький шлях,

розпочала із запису стрілецьких пісень. Результатом її експедиційної роботи став збірник «Стрілецькі пісні» [Кузьменко, 2005, 640 с] та захист кандидатської дисертації «Стрілецькі пісні: фольклоризм, фольклоризація, фольклорність», а згодом і публікація монографії з одноіменною назвою. Ця робота стала справою всього її життя. У вересні 2020 року О. Кузьменко на засіданні Спеціалізованої вченої ради Д 26.001.15 із захисту докторських дисертацій у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка успішно захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук «Драматичне буття людини в українському фольклорі: концептуальні форми вираження (період Першої та Другої світових воєн)». На основі масиву текстів, записаних під час польових фольклорних експедицій, опрацьованих архівних джерел фольклористка виокремлює базові концепти у творах воєнного часу. Робота удостоєна премії імені Філарета Колесси та є однією з фундаментальних праць української фольклористики останніх років. Як зазначає професорка О. Івановська, «по-перше, аналітика мілітарного досвіду декількох поколінь українців, закарбованого в національній усній словесності, дозволяє дешифрувати ментальні структури національної культури, яка залишається наріжним каменем прямостояння українства в російсько-українській війні XXI ст. По-друге, ця тема дає панорамну візію екстремальних історичних моментів, які є найбільшим каталізатором творчої суб'єктності етносу і, відповідно, – огрому колективного текстотворення, що забезпечує об'єктивність концептуалізації семантико-структурних моделей національної онтологічної парадигми. По-третє, уведення в науковий обіг фольклорного текстового матеріалу на історичну тематику, переконана, сприятиме активній протидії ворожій пропаганді та спростуванню фейків про українця у війні, поширюваних у різні часи, від давнини аж дотепер, і заповненню історичних лакун, правду про які нам дають лише автентичні зразки колективної пам'яті. По-четверте, вивчення колективного досвіду великих воєн, оприявленого в уснословесних текстах, може стати тим когнітивним інструментом у подоланні психологічної колективної травми, яку переживає наразі український соціум в умовах війни. Безперечно, різночасовий воєнний контент народної творчості потребує зіставлення та виявлення механізмів генерування

традиційних смислів, з'ясування центру стабілізації смислової константи та його формалізацію в образній мотивній парадигмі. На часі також утвердження фольклористики як базової галузі гуманітарних знань, а фольклор – протознанням, яке покладено в основу наукового пізнання світу загалом» [Івановська, 2021 с.51]

О. Кузьменко також фіксує сновидіння воєнного часу, на що звертав увагу ще В. Гнатюк, записує свідчення очевидців російсько-української війни. Дослідниця є членкинею Асоціації усних істориків, неодноразово виступала з доповідями на закордонних конференціях (Франція, Швеція, Чехія, Польща, Словаччина тощо). Вона є авторкою численних публікацій, зокрема і тих, що індексуються в Scopus.

О. Харчишин сьогодні вивчає колискові воєнного часу на предмет їхнього фольклоризму та фольклорності. На одному із засідань Комісії фольклористики дослідниця проаналізувала «Пісню спротиву «Bella ciao»: українські варіанти», розповіла про фольклоризацію авторської італійської пісні «Bella ciao» та створення її адаптацій українською мовою у різні періоди боротьби: 2004, 2013-14, та 2022 роках. Фольклористка О. Голубець виступила з доповіддю «250 днів війни у мемах: жарти як народний спротив агресору».

Високодостойний Михайло Чернопиский зупинив свою дослідницьку увагу на ХХ столітті в українському фольклорі. Зокрема, вивчав записи Сергія Єфремова та аналізував політичну сатиру. М. Чернопиский є упорядником словника-довідника з фольклористики (2008), а у 2023 році видав монографію «Краса українського народного слова: фольклористичний і літературознавчий аспекти». Дійсні члени НТШ, професори В. Івашків та Я. Гарасим вивчають історію фольклористики. Зокрема, В. Івашків досліджує фольклорну та авторську творчість П. Куліша, а кандидатська дисертація Я. Гарасима присвячена культурно-історичній школі у фольклористиці. Докторська дисертація присвячена питанням етноестетики у фольклорі, національній самобутності української пісенності. Своїм учителем Я. Гарасим називає професора І. Денисюка й останніми роками вивчає його доробок.

Ще одним учнем професора Денисюка є член НТШ С. Пилипчук. Він вивчає фольклорну спадщину, літературознавчі праці та художні праці І. Франка. Професор Пилипчук є співавтором статті «Гаївки. Зібрав Володимир Гнатюк...» в третьому

томі Енциклопедії НТШ. Отже, можемо простежити і тут спадкоємність традицій у дослідженнях членів Етнографічної комісії.

Станом на початок червня 2024 року Комісія фольклористики НТШ провела 4 засідання (січень, лютий, квітень, травень) у дистанційному форматі, під час яких було обговорено нагальні питання української фольклористики. На квітнєве засідання доповідачкою виступила І. Головаха з доповіддю «Загальний огляд американської фольклористики у 1960-2010 роках з акцентом на базовій збірці статей «Вісім слів для вивчення експресивної культури». Дещо іншим від звичних був формат травневого засідання. Воно пройшло у форматі дискусійного клубу. Дослідниці говорили про сміх і страх в часи катастроф. Вони обговорювали, що може стати предметом для жарту, стверджували, що сміх – це спосіб подолати страх, міркували над тим, чи є настільки жахливі теми, що табуйовані для анекдотів тощо.

Найновіші праці членів Комісії фольклористики увійшли до найавторитетніших вітчизняних та зарубіжних видань, зокрема, тих, які включені до міжнародних наукометричних баз даних Web of Science, Scopus та інших. Назвемо деякі з них: «Пантелеймон Куліш та його місце в історії української літератури ХІХ століття» та «Фольклористична діяльність Пантелеймона Куліша: польський контекст», «Іван Франко: мости взаємного розуміння» Я. Гарасима (у співавторстві). Образи сусідів в наративах про події Другої світової війни на Волинському Поліссі та «Аксіологічні орієнтири у фольклорних наративах про національно-визвольну боротьбу 40-60-х рр. ХХ ст. (за польовими матеріалами з Волинського Полісся) М. Демедюк, «Мотив надання допомоги в українських фольклорних наративах про Другу світову війну: міжетнічний контекст (на матеріалах Волинської, Івано-Франківської та Львівської областей) та «Трагедія Красного Саду в народній прозі українців» М. Качмар, Образ Симона Петлюри в українському фольклорі (до 100-річчя Варшавського договору) та «Фольклорний концепт «мати» як предмет гуманістичного пізнання: український контекст» та «Гей, яблучко наливається, Україна молода - укріплюється»: народна творчість про Українську революцію 1917–20-х рр.» О. Кузьменко, «Рецепції християнських цінностей у народнопісенній культурі українців» та «Концепційні засади вивчення

повстанських пісень» Г. Сокіл, «Поляки та євреї у рецепції українців (за фольклорними наративами 30–40 років ХХ століття)» та «Образ українського повстанця у фольклорних наративах середини ХХ століття: особливості народної рецепції (на матеріалах з Волині та Прикарпаття)» О. Чікало, «Наукова праця Ірини Довгалюк у царині історії української етномузикології» А. Вовчака, «Різьблені душі»: психоенергетика персонажів новелістики Василя Стефаника» Я. Гарасима, «Сучасний стан побутування фольклорної традиції українців Молдови: родинно-обрядовий цикл» Н. Пастух, О. Харчишин, «Із «секретів» художньої прози Івана Франка» та «Скарб нашої мови і народного досвіду» С. Пилипчука.

3.2. Просвітницька діяльність членів Комісії фольклористики на сучасному етапі

Члени Комісії фольклористики ведуть активну просвітницьку роботу. Приміром, професор Я. Гарасим проводить заняття в мовному клубі «Мову вчи – не мовчи!» для тих, хто хоче знати українську мову, зокрема для внутрішньо переміщених осіб. Такі зустрічі сприяють не лише поглибленню знань із мови, а, насамперед, спрямовані на усвідомлення кожним власної ідентичності. Ще до початку повномасштабної війни з ініціативи професора Гарасима було організовано та проведено літні табори «Єдність у різноманітності», учасниками яких були учні та вчителі з різних регіонів України. Щороку, щоб учасники могли побачити велич України, насолодитися її красою, місце проведення табору змінювалося. Заняття, лекції, майстер-класи проводили викладачі Львівського національного університету імені Івана Франка та Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кращі вчителі України та місцеві краєзнавці. Ще однією ділянкою, на якій невтомно працює доктор наук Ярослав Гарасим, є Міжнародний фонд Івана Франка. Професор входить до складу правління Фонду. Щорічно Фонд присуджує премію науковцям за вагомі здобутки та значні заслуги в галузі соціально-гуманітарних наук. Відзначення лауреата Премії відбувається 27 серпня, у день народження Івана Франка, на його малій батьківщині – селі Нагуєвичі Дрогобицького району Львівської області. Крім цього, Міжнародний фонд Франка у 2023 році видав збірку «поетичних творів Івана Франка, які покликані мотивувати українських захисників та захисниць на боротьбу, підтримати «дух, що тіло рве до бою» і надихати до нашої спільної великої Перемоги. У збірці «Франко для Фронту» містяться окремі патріотичні поезії, твори любовної лірики, фрагменти гумористичної спадщини Івана Франка, твори про віру та мудрість. Поезії згруповано у п'ять циклів, кожен з яких має свою назву: «Непобіджена злими ворогами Україна встане...», «Се любов моя плаче так гірко...», «І сила, й м'якість, дотеп і потуга...», «Сходить між людей Христос...» та «Немає друга понад мудрість» [[Презентація мотиваційної збірки «Франко для фронту»](#)]. Збірку надруковано накладом 1 тисяча примірників і передано бійцям на передові позиції. Відтак, висновкуємо, що й сьогодні слово Івана Франка, колишнього Голови Етнографічної

комісії НТШ, є з бійцями в окопах, на передовій, отже, слугує духовною зброєю в боротьбі з російським агресором.

Учений часто проводить наукові та науково-популярні заходи. Зокрема, 8 травня був модератором публічної бесіди «Гуцульська література: хто її пише?», що відбулася в Музеї народної архітектури та побуту у Львові імені Климентія Шептицького «Шевченківський гай» в рамках виставки ікон «Крихітці за скло». «Зустріч відбулася з письменницею, перекладачкою Любою-Параскевією Стринадюк про гуцульську літературу, письменників з Гуцульщини, про етнографів, дослідників Гуцульщини, про авторів, які писали про Гуцульщини, й які пишуть зараз» [[Гуцульська література: хто її пише](#)]. Фольклору та етнографії Гуцульського краю члени НТШ завжди приділяли велику увагу. Варто згадати хоча би працю В.Шухевича «Гуцульщина».

Я. Гарасим також бере участь у телевізійних політичних токшоу (зокрема «Говорить Львів»), у яких доступно й фахово акцентує на важливій ролі фольклору в часи суспільних катаклізмів. Нещодавно професор дав ґрунтовне інтерв'ю Віталію Лясці, ведучому програми «Без брому», у межах проекту «Локальна історія». У розмові фольклорист наголошує на генезі фольклору, на тому, як фольклор допомагає загоїти травму, на феномені фольклору УПА тощо. Учений розмірковує, як фольклор загалом вплинув на українську націю, та про особливості сучасного фольклору. Зауважимо, що свого часу В. Гнатюк також акцентував на тому, що важливо фіксувати сучасні прояви фольклору. На думку професора Гарасима, сьогодні важливо виокремлювати дві головні функції фольклору: інтеграційна та диференційна.

Говорячи про просвітницьку діяльність членів Комісії фольклористики НТШ, не можемо не згадати про зусилля в цьому напрямі її голови – докторки філологічних наук О. Кузьменко. Завдяки її численним інтерв'ю, публічним лекціям і семінарам, науково-популярним публікаціям українці дізнаються про фундаментальну роль фольклору у становленні української нації та збереженні нашої ідентичності. Учена також дала інтерв'ю Віталію Лясці (передача «Без брому»). Дослідниця, як і американські фольклористи, зокрема Алан Дандес, наголошує на тому, що допоки є люди, до того часу творитиметься і фольклор: «Фольклор є, фольклор був, фольклор

буде, це не є щось архаїчне і віджиле, це наше з вами життя в різних його проявах» [[Кузьменко О. Український воєнний фольклор: як зрозуміти себе і свого ворога](#)].

О. Кузьменко слушно зазначає, що воєнний фольклор модерного часу в Україні (мається на увазі, ХХ століття) не постав на порожньому місці. Він вилонюється з масиву творів, у яких відображена звитяжна боротьба українців. Це, зокрема, думи, козацькі пісні, історичні пісні, історичні перекази та ін. Така наша історія, такий, відповідно, і наш фольклор. Фольклор сьогочасної російсько-української війни також не є новацією наших днів, він базується на фольклорі попередніх епох. Окрім цього, фольклористка пояснює, чому образ Степана Бандери є таким популярним в українському фольклорі, розтлумачує концепт ворога у фольклорі, торкається питання емігрантського фольклору, фольклору УПА, фольклору періоду Голодоморів тощо. Як і І. Франко, який свого часу в праці «Знадоба до вивчення мови і етнографії українського народу» писав, «щоби яке діло відкликалося в пісні народній, до сього треба: 1) щоб те діло було йому близьке, тикало часто його життя, вражувало ненастанно його увагу; 2) щоб воно тикало не певні вибрані єдиниці, але цілу масу народу чи то в цілім краю, чи тільки в певній місцевості, т. є., звівши се на інші слова, щоб було діло більше економічне, ніж політичне, і 3) щоб діло те було для народу ясне і зрозуміле» [[Франко](#)], О. Кузьменко зазначає, що «повномасштабна російсько-українська знаходить віддзеркалення у фольклорі, оскільки фактично весь народ включений у війну, адже фольклор повинен покривати інтереси і включеність у процеси всіх прошарків населення. Коли таке відбувається, то маємо справу з фольклором». На думку дослідниці, В. Гнатюк зробив значний внесок у розвиток як української науки, так і діяльності Етнографічної комісії НТШ, однак його постать і сьогодні є недооціненою [[Кузьменко, Український воєнний фольклор: як зрозуміти себе і свого ворога](#)]. Однак справедливості ради зауважимо, що дослідження ведуться, видавництво «Folio» здійснило перевидання низки його праць, зокрема й окремих томів «Етнографічного збірника».

Ми всі пам'ятаємо, як у березні 2022 року на Майдані Незалежності лідер гурту «Бумбокс» Андрій Хливнюк, щоби підбадьорити українців, виконав перший куплет стрілецької пісні «Ой у лузі червона калина». Згодом це стало своєрідним флешмобом

у соціальних мережах серед дітей і дорослих. Пісня отримала «нове дихання» і «нове звучання». Оксана Кузьменко розкриває секрет популярності пісні, знайомить читача з її історією від часу написання до нинішньої реактуалізації [[«Ой у лузі червона калина похилилася»: історія гімну Українських Січових Стрільців](#)]. Зазначимо також, що пісня «Ой у лузі червона калина» сьогодні звучить не лише в Україні, а й на акціях на підтримку України за кордоном. Фактично, вона стала маркером розпізнання «свій / чужий».

У травні 2024 року вийшло ґрунтовне інтерв'ю фольклористки виданню «The Ukrainians». У ньому дослідниця розмірковує над тим, яку роль у творенні української ідентичності та гуртуванні борців за волю відіграють пісні спротиву. «Фольклор виділяє значуще з потоку повсякденного, творить образи, яким саме життя надає сенсу й людського виміру» [[Пісні спротиву](#)]. 23 травня 2024 року в Центрі міської історії (місто Львів) О. Кузьменко прочитала публічну лекцію «Мені не думалось і не снилось у цій Германії бувають: невтрачена мелодія або відкриття (не)видимих фольклорних архівів». На основі власних польових експедиційних записів, архівів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського НАН України та Інституту народознавства НАН України дослідниця ще недостатньо вивчених аспектів народної творчості періоду Другої світової війни – «остарбайтерівський» фольклор [[Лекція О. Кузьменко «Мені не думалось і не снилось у цій Германії бувають»](#)]. Зараз фольклористка працює над дослідженням «Людина в неволі: конструювання образу остарбайтера в українському фольклорі та усній культурі». Перші результати праці частково опубліковані О. Кузьменко в колективній монографії «Жіночі виміри минулого: уявлення, досвіди, репрезентації» (під науковою редакцією О. Кісь, Львів, 2023 рік).

Фольклористка, членкиня НТШ О. Голубець 9 травня 2024 року в Музеї народної архітектури та побуту у Львові імені Климентія Шептицького прочитала публічну лекцію «Великдень у часи війн і репресій» у рамках співпраці з Музеєм Майдану у Львові. Дослідниця розповіла про те, як відбувалися святкування в минулому столітті: під час війн, репресій з боку влади, а також про локальні особливості гаївок [[Лекція О. Голубець](#)].

О. Харчишин, дослідниця міського фольклору, прочитала публічну лекцію про традиції святкування Великодня, розповіла про особливості побутування гаївок, про те, як вперше гаївки зазвучали в 1991 році у Львові в «Шевченківському гаю» після тривалої паузи у зв'язку з радянською окупацією України, у рамках Ярмарку «ПередВЕЛИКОДНІЙ Тлум&Крам», що відбувся у Львівському Палаці Мистецтв 20-21 квітня 2024 року.

Ще одна членкиня НТШ О. Чікало проводить майстер-класи, заняття з фольклору спільною з ГО «Гурба» для школярів міста Львова.

Висновки до III розділу.

Отже, можемо висновкувати, що із здобуттям незалежності України діяльність Наукового товариства імені Шевченка наповнилася новим змістом. Його члени, більше не скуті обмеженнями тоталітарного режиму і комуністичної цензури, отримали можливість досліджувати раніше табуйовані теми, працювати з колись закритими архівами.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності новоствореної етнографічно-фольклористичної секції, до складу якої увійшло 2 комісії (етнографії та фольклористики), залишається експедиційна робота. Паралельно з експедиційною швидко розвивається й едиційна діяльність як один із важливих напрямів роботи Секції. Першим вагомим кроком у цій сфері стало відновлення друку «Записок НТШ» в Україні. Саме вдале поєднання зазначених вище векторів дало змогу українським гуманітаріям досягти суттєвого поступу в галузі фольклористики й етнографії. Свідченням цього стали виступи членів Секції на закордонних і вітчизняних (із міжнародною участю) конференціях. Кістяк Комісії фольклористики складають науковці двох базових установ: Інституту народознавства НАН України та кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка. Зокрема, сьогодні до складу Комісії входять 17 людей, з яких 4 – дійсні члени (О. Кузьменко, Я. Гарасим, В. Івашків, М. Чорнопиский) та 13 звичайних (А. Вовчак, О. Голубець, М. Демедюк, М. Качмар, Д. Ковальчук, Г. Кравцова, О. Лабащук, Н. Пастух, С. Пилипчук, Г. Сокіл, О. Харчишин, О. Чікало Л. Яремко). Протоколи очних та онлайн засідань Комісії фольклористики НТШ демонструють високий рівень наукової діяльності осередку.

Члени Комісії фольклористики також ведуть активну просвітницьку роботу. Я. Гарасим є одним з найактивніших діячем. Учений проводить заняття в мовному клубі «Мову вчи – не мовчи!» для тих, хто хоче знати українську мову, зокрема для внутрішньо переміщених осіб, входить до складу правління Міжнародного фонду Івана Франка (щорічно Фонд присуджує премію науковцям за вагомі здобутки та значні заслуги в галузі соціально-гуманітарних наук), фольклорист проводить наукові та науково-популярні заходи («Гуцульська література: хто її пише?», також бере

участь у телевізійних політичних токшоу (зокрема «Говорить Львів»), у яких доступно й фахово акцентує на важливій ролі фольклору в часи суспільних катаклізмів та т.ін.

Завдяки просвітницькій діяльності О. Кузьменко, її численним інтерв'ю, публічним лекціям і семінарам, науково-популярним публікаціям українці дізнаються про фундаментальну роль фольклору у становленні української нації та збереженні нашої ідентичності. У травні 2024 року вийшло ґрунтовне інтерв'ю фольклористки виданню «The Ukrainians». У ньому дослідниця розмірковує над тим, яку роль у творенні української ідентичності та гуртуванні борців за волю відіграють пісні спротиву. «Фольклор виділяє значуще з потоку повсякденного, творить образи, яким саме життя надає сенсу й людського виміру».

О. Голубець, О. Харчишин, О. Чікало проводять публічні лекції, семінари, майстер-класи для школярів. Відтак, наукові традиції НТШ, зокрема етнографічної комісії, мають глибокі корені, тому таким потужним є цвіт.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного наукового пошуку нам вдалося дійти таких висновків: аналіз наукової літератури, присвяченої діяльності Наукового товариства ім. Шевченка засвідчив, що науковий вектор дослідницького пошуку цієї організації у період з 1892 по 1940 рік охоплює широкий корпус історичних праць, у яких увага зосереджена передусім на аналізі роботи структурних підрозділів Товариства, зокрема Етнографічної комісії. Також у працях простудійовано організаційну структуру, методи роботи та наукові досягнення комісії, що є ключовим для розуміння розвитку української етнографії. Крім того, у фокусі історичних досліджень перебувають видання Товариства, зокрема етнографічні. У науковій літературі висвітлено процеси реформування Товариства в наукову інституцію академічного рівня, включаючи зміни в його статуті. Окрема увага приділяється теоретичним та методологічним аспектам етнографічної роботи, зокрема аналізу методів збору, обробки та аналітики фольклорних та етнографічних даних, що сприяє підвищенню наукової якості досліджень. Важливим елементом є роль Наукового товариства як центру науково-дослідницької діяльності з фольклору та етнографії в Галичині. Різноманітні монографії, статті та дослідження, присвячені діяльності товариства, засвідчили значний внесок у розвиток української наукової спадщини та культури. Також у працях наголошується на винятковій ролі видань Наукового товариства, зокрема «Етнографічного збірника» та «Матеріалів до української етнології», у популяризації фольклористичних та етнографічних знань та збереженні народної культури.

Встановлено, що Етнографічна комісія успішно зреалізовувала свої функції за трьома напрямками. Так, у польовій діяльності науковці зібрали великий обсяг цінних фактологічних відомостей. Серед знакових експедицій варто виокремити поїздки В. Гнатюка до Угорської Русі та комплексну експедицію на Бойківщину. Суттєвим здобутком цієї роботи стала систематична та комплексна методика дослідження, яка враховувала різноманітні аспекти соціального життя та культурного надбання українського народу. Праці вчених з Етнографічної комісії

лягли в основу подальших досліджень в галузі фольклористики та етнографії, а також здобули визнання в науковому середовищі та серед громадськості. Фольклористи змогли зацікавити та залучити до народознавчої роботи значну кількість інтелігенції. Така організація сприяла утвердженню в українському народознавстві стаціонарного методу дослідження як одного з найбільш ефективних способів комплексного обстеження локальних топосів народної культури. Сучасна корпоративна політика цієї наукової інституції сповідує традицію скрупульозного відбору претендентів на членство НТШ, про що свідчать опрацьовані нами протоколи засідань Комісії фольклористики.

Ще одним з напрямів наукової діяльності є видавнича справа: зібрані матеріали були опубліковані у виданнях Наукового товариства імені Тараса Шевченка. Значна кількість публікацій стали цінними джерелами для подальших студій та залишаються актуальними й нині. Фольклористичні, етнографічні, філологічні та антропологічні дослідження, що друкувалися в «Етнографічному збірнику» та «Матеріалах до української етнології» Етнографічної комісії Наукового товариства, сприяють збереженню та вивченню української духовної культурної спадщини.

Третім напрямом діяльності Етнографічної комісії є репрезентація результатів наукової співпраці з європейськими ученими та центрами вивчення народної культури. Наукове Товариство імені Тараса Шевченка активно брало участь у міжнародних наукових заходах, конференціях, конгресах та з'їздах, спрямованих на обмін ідеями та дослідженнями з іншими науковими установами та громадами по всьому світу. НТШ встановлювало та підтримувало наукові зв'язки з іншими національними та міжнародними науковими організаціями, сприяючи тим самим розвитку української науки та культури на міжнародному рівні.

Після отримання незалежності України Наукове товариство імені Шевченка пережило період великого розквіту. Його члени, звільнені від обмежень тоталітарного режиму й комуністичної цензури, отримали можливість досліджувати раніше заборонені теми та працювати з раніше закритими архівами.

Одним із головних напрямів діяльності стало формування новоствореної етнографічно-фольклористичної секції, яка об'єднала дві комісії (етнографії та фольклористики). Паралельно з проведенням експедицій швидко розвивалася видавнича робота, що стала одним із ключових напрямів діяльності Секції, зокрема важливим етапом є відновлення видання «Записок НТШ».

Членами Комісії фольклористики є учені з двох провідних установ: Інституту народознавства НАН України та кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка. Сьогодні Комісія налічує 17 членів, із яких 4 – дійсні (О. Кузьменко, Я. Гарасим, В. Івашків, М. Чернопиский) та 13 звичайних.

Члени Комісії фольклористики активно проводять просвітницьку та освітню діяльність. Так, Я. Гарасим проводить заняття в мовному клубі «Мову вчи – не мовчи!» для тих, хто має бажання вивчати українську мову, зокрема для внутрішньо переміщених осіб. Також він є членом правління Міжнародного фонду Івана Франка, який щорічно нагороджує премією науковців за їхні значні досягнення у галузі соціальних та гуманітарних наук. Завдяки просвітницькій діяльності Голови Комісії фольклористики О. Кузьменко, через її численні інтерв'ю, публічні лекції та семінари, українці можуть дізнатися про визначальну роль фольклору у формуванні української нації та збереженні її ідентичності. О. Голубець, О. Харчишин і О. Чікало проводять публічні лекції, семінари та майстер-класи для школярів. Таким чином, наукові традиції НТШ, зокрема Комісії фольклористики, мають глибокі корені та продовжують функціонувати сьогодні завдяки активності її членів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович О. Про 156-ий том Записок Наукового Товариства імені Шевченка, який не вийшов друком у 1939 році. *Записки НТШ: Праці Історико-філософської секції*. Львів, 1990. С. 427–434.
2. Барвінський О. Про заснуванє і дотеперішній розвиток товариства ім. Шевченка у Львові. *Записки НТШ*. Львів, 1892. Т. 1. С. 209–212.
3. Вертипорох Є. 80-ліття НТШ. *Бюлетень НТШ*. 1953. С.19–32.
4. Винар Л. З нагоди 100-річчя Наукового товариства імені Т. Шевченка (1873-1973 рр.). *Український історик*. 1973. № 1–2 (37-38). С. 5–8.
5. Гарасим Я. Культурно-історична школа в історії української фольклористики: дис... канд. філол. наук: 10.01.07 / Львівський державний університет ім. І. Я. Франка. Львів, 1997.
6. Гарасим Я. Нариси до історії української фольклористики. Київ, 2009. 301 с.
7. Герич Ю. Статути Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. *Український історик*. 1973. № 1–2 (37–38). С. 43–64.
8. Глушко М. Володимир Гнатюк – організатор та учасник формування музейних етнографічних колекцій. *Народна творчість і етнологія*. 2021. №2. С.15–25.
9. Глушко М. Народознавчі студії в Науковому Товаристві імені Шевченка (1895-2020). Львів, 2022. 664 с.
10. Гнатюк В. З нагоди 50-ліття його заснування (1873-1923). Львів, 1923. 15 с.
11. Гнатюк В. Українська народна словесність. Відень, 1917. 52 с.
12. Гнатюк В. Передмова. *Етнографічний збірник. Етнографічні матеріали з Угорської Русі: Легенди і новели*. Львів, 1897. Т. 3 С. 10–20.
13. Гнатюк В. Передмова. *Етнографічний збірник. Етнографічні матеріали з Угорської Русі: Західні угорсько-руські комітати. II. Бач-Бодротський комітат*. Льві, 1900. Т. 9. С. 1–2.

14. Гнатюк В. Передмова. *Етнографічний збірник. Етнографічні матеріали з Угорської Русі. Байки, легенди, історичні перекази, новели, анекдоти з Бачки*. Львів, 1911. Т. 30. С. 1–2.
15. Гнатюк В. Передмова. *Етнографічний збірник. Етнографічні матеріали з Угорської Русі: Казки, байки, оповідання про історичні особи, анекдоти*. Львів, 1898. Т. 4. С. 8–7.
16. Гнатюк В. Передмова. *Етнографічний збірник. Етнографічні матеріали з Угорської Русі: Казки, легенди, новели, історичні спомини з Банату*. Львів, 1909. Т. 25. С. 3–2.
17. Гнатюк В. Передмова. *Етнографічний збірник. Етнографічні матеріали з Угорської Русі: Казки з Бачки*. Львів, 1910. Т. 29. С. 3–7.
18. Грушевський М. З нагоди 150-ї книжки «Записок». *Записки НТШ*. Львів, 1929. Т. 150. С. 5–7.
19. Грушевський М. Передмова. *Етнографічний збірник*. Львів, 1895. Т. 1. С. 1–3.
20. Демуз І. О. Наукові товариства на теренах України ХІХ – початку ХХ ст.: полілог учених і епох. Переяслав-Хмельницький, 2014. 681 с.
21. Дорошенко В. Огнище української науки. Наукове Товариство ім. Шевченка. Філадельфія, 1951. 118 с.
22. Зайцева З. Наукові комісії НТШ: статус та напрями діяльності до початку Першої світової війни (1896–1914 рр.). *Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст.* 2003. Вип. 6. С. 270–279.
23. Засідання відділу (май – серпень 1898 р). *Записки НТШ*. 1898. Т 25. С. 229
URL: <http://hrushevsky.history.org.ua/item/0001473> (дата звернення 1.06.2024)
24. Звіт Комісії фольклористики за 2023 рік, наданий М. Демедюк.
25. Іваннікова Л. Фундаментальне монографічне дослідження українського фольклору ХХ ст. *Народознавчі зошити*. 2011. № 6. С. 1072–1075.
26. Івановська О. Фольклор як форма концептуалізації мілітарного досвіду українців. *Вісник Київського національного університету імені Тараса*

- Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика.* Київ, 2021, № 29. С. 51–52.
27. Кирчів Р. Двадцять століття в українському фольклорі. Львів, 2010. 536 с.
28. Кирчів Р. Текстологія публікації фольклорних і етнографічних матеріалів у виданнях. *НТШ. Народознавчі зошити.* 1996. № 4. С. 215–219.
29. Коваль-Фучило І. Фольклористичні видання НТШ: Етнографічний збірник. *Матеріали до української етнології.* 2007. С. 205–210.
URL: <https://mue.etnolog.org.ua/zmist/2007/205.pdf> (дата звернення: 1.06.2024)
30. Конта Р. Організація етнологічних досліджень в науковому товаристві імені Шевченка у Львові (1892–1940 рр.): історіографія: дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.05. / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ, 2015.
31. Кубійович В. Нарис історії Наукового товариства ім. Шевченка (1873–1949). Львів, 1991. 53 с.
32. Купчинський О. 140 Науковому товариству ім. Шевченка. *Вісник НТШ.* 2013. Ч. 49. С. 2.
33. Мушинка М. Володимир Гнатюк. Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства. *Записки НТШ. Праці філологічної секції.* 1987. Т. 207. С. 54–75.
34. Падох Я. Незнищиме Товариство. До 110-річчя Наукового Товариства ім. Шевченка. Нью Йорк, 1983. 20 с.
35. Пацай Т. Особливості етнографічних студій в НТШ у міжвоєнний період (на основі протоколів засідань Етнографічної комісії). *Народознавчі зошити.* 2012. № 2. С. 294–299.
36. Протокол № 2 засідання Секції етнографії та фольклористики 7 жовтня 2014 р.
37. Романів О., Грицак Я. НТШ: Етапи діяльності. *Вісник АН УРСР.* 1990. № 3. С. 69–76.
38. Савенко В. Роль Наукового товариства ім. Шевченка в українському національному відродженні (друга половина XIX ст. – початок XX ст.): дис.

- ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Чернівецький державний ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 1997.
39. Савенко Т. С. Організаційні засади, наукова і видавнича діяльність наукового товариства імені Т. Шевченка в Західній Україні (1921–1939 р.р.) Тернопіль, 2017. 229 с.
40. Сапеляк О. Етнографічні студії в Науковому товаристві ім. Шевченка (1898-1939 р.р.). Львів, 2000. 198 с.
41. Сапеляк О. Питання етнографії на сторінках «Записок НТШ». 1899—1937 роки. *Записки НТШ. Праці Секції етнографії та фольклористики*. 1995. Т. 230. С. 526–535.
42. Сапеляк О. Українська етнографія в діяльності Наукового Товариства ім. Шевченка (1898-1939 р.р.): дис... канд. іст. наук: 07.00.05 / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ, 1998.
43. Сокіл Г. Роль Наукового товариства ім. Шевченка в історії української фольклористики (до 140-річчя створення Товариства). *Народознавчі Зошити*. 2013. № 5. С. 780.
44. Сокіл Г. Українська фольклористика на Галичині кінця XIX – першої третини XX століття: історія, напрямки, контекст: дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.07/ Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ, 2017.
45. Студинський К. Наукове товариство ім. Шевченка у Львові. *Записки НТШ*. 1929. Т. 150. С. 499.
46. Франко І. Етнографічна експедиція на Бойківщину. *Зібрання творів: у 50 томах*. Київ: Наукова думка, 1982. Т. 36. С. 72.
47. Франко І. Передмова. *Етнографічний збірник. Галицько-руські народні приповідки. Вип. I. (А – Відати)*. Львів. 1901. Т.10. С. 17.
48. Франко І. Towarzystwo imienia Szewczenki. *Kurjer Lwowski*. Львів. 1892. 7 с.
49. Франко О. Федір Вовк – вчений і громадський діяч (До 150-річчя від дня народження). *Зерна. Літературно-мистецький альманах українців Європи*. 1998. № 4–5. С. 247–252.

50. Хроніка Наукового товариства імені Шевченка. Львів: Наук. т-ва ім. Шевченка, 1900. Ч.1. 117 с.
51. Шеремета О. Володимир Гнатюк і українська етнографічна наука кінця XIX – початку XX століття : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.05 / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ, 2003.
52. Шкварець В. Микола Миколайович Аркас: Життя. Творчість. Діяльність. Миколаїв – Одеса, 2002. 260 с.
53. Zdziarski St. Etnograficzny Zbirnyk wydaje Naukowe Towarzystwo Imeny Szewczenka pod redakcjeju M. Lwów. 1899. T. XIII. S. 186-187.

Особистий архів Голови Комісії фольклористики О. Кузьменко.

1. Протокол засідання Комісії фольклористики 16 березня 2017 року. Особистий архів Голови Комісії фольклористики О. Кузьменко.
2. Протокол засідання Комісії фольклористики 21 березня 2019 р. Особистий архів Голови Комісії фольклористики О. Кузьменко.
3. Протокол засідання Комісії фольклористики 17 березня 2021 р. Особистий архів Голови Комісії фольклористики О. Кузьменко.

Інтернет-ресурси

1. Засідання Комісії фольклористики від 15.11.22

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QYfQsS4fQck&t=4387s> (дата звернення: 15.05.2024)

2. Засідання Комісії фольклористики від 20.01.2023

URL: https://www.youtube.com/watch?v=_u2MF_U4DZc&t=664s (дата звернення: 15.05.2024)

3. Презентація мотиваційної збірки «Франко для фронту»

URL: <https://frankoprize.com.ua/index.php/uk/2023/02/22/prezentatsiya-motyvatsijnoji-zbirky-franko-dlya-frontu/> (дата звернення: 15.05.2024)

4. Гуцульська література: хто її пише

URL: <https://lvivskansen.org/event/guczulska-literatura-hto-yiyi-pyshe/> (дата звернення: 15.05.2024)

5. Кузьменко О. Лекція. Український воєнний фольклор: як зрозуміти себе і свого ворога.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TUOucHiPVfs> (дата звернення: 15.05.2024)

6. Кузьменко О. Лекція «Мені не думалось і не снилось у цій Германії бувають»

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OmIB6osfkHE> (дата звернення: 15.05.2024)

7. Кузьменко О. «Ой у лузі червона калина похилилася»: історія гімну Українських Січових Стрільців

URL: https://life.liga.net/istoriyi/interview/oy-u-luzi-chervona-kalina-pohililasya-istoriya-gimna-ukrainskih-sechevyh-streltsov?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR2rv8cnMXhOv8hIAxEEU74eKEjRs5EUfU0BerwKyiT7R6yRvZiY12M9IEc_aem_AdqWmCgocTwX5ozgD9npyvHdAvoJe6GyYJSAkmzxM5zn4QqWYG5BCoM7ZubGmrqSA0QDs7a2pZp2S9w33TBla-B (дата звернення: 15.05.2024)

8. Кузьменко О. Пісні спротиву

URL: https://theukrainians.org/pisni_sprotyvu/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR186-u8HxUTuSkz87t1JfYYEK4O4kFLHpkxOFQspRd6pn6Rn8V48seyfE_aem_Adox6C11dT rGYY8YU6iSCjsSkDm2oOfZwWuaiZeLiaPndAYjnXRtUI2ptqGBE4A1bsdKJJ8rGc2vc bptuoAE9-1T (дата звернення: 15.05.2024)

9. Голубець Оріся. Лекція в Шевченківському гаї

URL: <https://www.facebook.com/dignity.museum.lviv/posts/pfbid023SaXj7nrJujRJwF3e8zGSp o2kuCLtUt38ukeo334ybD9YurZStSH6ngPX6CU3dc5l> (дата звернення: 15.05.2024)